

**THOMAS HOBBS VE WILHELM VON HUMBOLDT'TA
DEVLET KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZDEN GÖKÇEN ERDOST

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**FELSEFE
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
HAZİRAN 2019**

**THOMAS HOBBS VE WILHELM VON HUMBOLDT'TA
DEVLET KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZDEN GÖKÇEN ERDOST

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

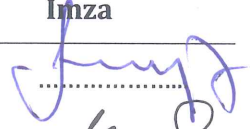
**FELSEFE
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Cengiz Mesut TOSUN**

**MERSİN
HAZİRAN 2019**

ONAY

Özden Gökçen ERDOST tarafından Doç. Dr. Cengiz Mesut TOSUN danışmanlığında hazırlanan "Thomas Hobbes ve Wilhelm Von Humboldt'ta Devlet Kavramı" başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Cengiz Mesut TOSUN	
Üye	Prof.Dr.Zehragül AŞKIN	
Üye	Prof.Dr.Kamuran ELBEYOĞLU	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 04./07./2019 tarih ve 2019/34...sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

28 Haziran 2019 / 28 June 2019

İmza / Signature

ÖZDEN GÖKÇEN ERDOST

ÖZET

Felsefenin kendine özgü soruları felsefesinin işleyişine de yön verir. Felsefeyi başlatan sorulardır.

Bu sorular bir felsefe sorusu olarak, felsefe de görünür; bunlar felsefeye özgü sorulardır. Her nedir? 'li bir soru felsefenin işleyişine yön verir(Uygur 1984:51).

Felsefedeki nedir kavramların anlamını sorar. Felsefe nedir sorusu kavramların anlamıyla uğraşmaktadır. Her felsefe sorusundaki amaç, bir kavramın ya da kavram öbeğinin açıklanmasıdır. Anlamı sorma felsefe sorularının özelliğidir. Felsefede asıl kaygı anlamdır (Uygur 1984:28). Filozof gerçekliği anlamaya çalışır. Öteki bilimlerin durduğu, varsayımları kabul ettiği yerde, filozof soru sormaya başlar. Felsefi açıdan üzerine en çok düşünülen alanların başında siyaset felsefesi gelir.

İnsandan korkmakla birlikte insana olan sevgimizi de, derin saygımızı da, ona yönelik umutlarımızı da ve hatta istemimizi de yitiriyoruz. Aslında Nietzsche'nin nihilizmi tarif ederken kullandığı bu ifade günlük hayatımızda da açıkça görünmektedir. Bu durum olması gereken çizginin çok dışındadır. Toplum içinde önce insanca yaşamaya hakkımız olduğunu daha sonra da birey olduğumuzu, haklarımız olduğunu toplumu toplum yapan yegane unsurun birey olmaktan geçtiğinin farkında olmalıyız. Bu farkındalık sürecinde de bize eşlik edecek en önemli odak noktaları siyasetin tanımı ve siyaset felsefesinin siyaset içerisindeki durumunu, duruşunu anlamaktan geçer.

İnsanlar bir arada yaşadıklarında kendilerine yeten bir varlık olabilirler. Eğer tek başlarına yaşarlarsa yetersiz kalırlar. İnsan toplumsal bir varlıktır. Her insanın onaylamasak bile kendi değerler ölçeği olduğunu kabul etmek, bireysel kişilik değeri anlayışının göstergesidir. Ama özgürlük söz konusu olduğunda, kendimizi bir başkasının yargıcı olarak görmemek, bize zarar vermediği sürece başkalarının alanlarına müdahale etme hakkımız olmadığı durumunun ortaya çıktığını görürüz.

Politikacı, her bireyin yaşam standardını mümkün olabilecek en iyi seviyeye çıkarmak amacını taşımalıdır. Otorite olan insanlar, diğer insanları onları yormayacak türden tek tip insan kalıbına sokmayı isterler. Bunu yaptıklarında bireyselliği hiçe sayarlar.

İnsan tarihsel süreçte tek başına değildir. Kişinin yaptığı eylemler başka insanları belirlemekle birlikte toplumsal eylemler de kişileri belirler. İnsan, grup- toplum, toplum-devlet, devlet-uluslar arası ilişkiler bağlamında bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim dolayısıyla tarihsel dönüşümlerin görülmesi sağlanır. Etkileşimin sağladığı hareketlilik bize tarihsel dönemin niteliğini görmemiz açısından yardımcı olur.

Gerçekleştirilmesi gereken herkes için tek bir ideal değil, eğer mümkünse her birey için ayrı ayrı idealler olmalıdır. Her birey kendi doğasında iyi ya da kötü bir şeyi geliştirme yeteneğine sahiptir. Her birey için mümkün olan en iyi ve en kötü vardır. Bireyin içinde bulunduğu şartlar, ya sürekli geliştirmeye uygun hale getirecek ya da onları ezip köreltecektir(Russell 2004:10-11).

İnsanlarla hayvanlar arasında bazı düşünsel ve duygusal farklılıklar vardır. Duygusal farkların en başta geleni, insanın istek ve arzularının sınırsız olması ve bunların insanlar açısından tam olarak karşılanmasında yetersiz kalınmasıdır.

Var olmak ve çoğalmak hayvanlara yettiği halde, insanoğlu yayılmak ister ve insanoğlunun bu konudaki istekleri sadece hayal gücünün olanaklarıyla sınırlıdır. Her insan elinden gelse, Tanrı gibi olmak ister(Russell 2010:3). İnsanın sınır tanımayan isteklerinin en başında iktidar ve şan kazanma olguları gelir.

Bu çalışmada siyaset kavramı ve siyaset felsefesi tanımları çerçevesinde Thomas Hobbes ve Wilhelm Von Humboldt'un siyaset felsefesine bakış açılarını, devlet kavramını nasıl değerlendirdiklerini, bu kavramı nasıl anlamlandırdıklarını ve bu anlamlandırma işlemini hangi noktaları dayanak alarak yaptıklarını anlatmaya çalışacağım.

Anahtar kelimeler: Doğal Durum, Güvenlik, , Birey, Devlet.

Danışman: Doç. Dr. Cengiz Mesut TOSUN, Mersin Üniversitesi, Felsefe Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

Philosophy has peculiar questions and these questions influence the action and start philosophy.

Questions which I mentioned, are specific to philosophy and seem philosophical questions in philosophy. Every question which includes "What" shapes the action. (Uygur 1984:51)

"What" in philosophy, interrogates meanings of concepts and this question is about them. Aim of every single philosophical question is explaining a concept or a concept group. Asking the meaning is a quality of philosophical questions. Real concern of philosophy is meaning (Uygur 1984: 28). Philosopher tries to understand reality. At the point which science stops and admits assumption; philosopher starts to ask. Policy philosophy is one of the topics which has considered philosophically.

We are losing our love, deep respect, hopes and even though our demands against humanity while we are afraid of it. Actually, this expression which Nietzsche used while he describing his nihilism seems very clearly in real life. This situation is way far from the line which it should be. We should be aware of, primarily, that we have right to life in humanistic conditions in society; after that we should be aware of that we are individuals, we have rights and the most important factor of society is being individuals. During process of awareness; the most important focus points which we should look out are definition of policy and understanding position of policy philosophy in policy.

People can only be sufficient when they live together. If they stay alone, they can not handle it. Human is a communal being. Acceptance of every individual has specific principles, even though we don't approve, is symbol of "Particular personality principle" idea. But when the topic is freedom; we understand that we should not act as a judge for somebody else and we can not interfere somebody's area unless they don't bother our area.

Politicians have to try enhance life standards of every person. People who have authority want to create a basic human profile which do not think and make critics about them but they ignore particularity.

Human is not alone throughout the history. Actions which made by people affect society also communal actions affect people. Person is in an interaction between: Group – society, society-power, power- international relationships. Therefore, historical changes can be seen. Movement of interaction helps us about understanding the quality of historical era.

There is not only one ideal which has to be carried out by everyone. Furthermore, in a society every individual should have different ideals. Every individual has the ability of developing something, in a good or bad way. There are the best and worst conditions for everyone. Conditions and circumstances of individual's situation; make them appropriate and develop them or press and make them worse. (Russell 2004:10-11).

There are many different logical and emotional manners between human and animal. Foremost of emotional difference is eternity of human's demands and insufficiency of can not success to make these demands real.

Productivity is enough for animals but human. Human wants to disperse and his limits are endless as imagination. Every human wants to be play God role, if he could. (Russell 2010:3). Foremost of endless demands are power and reputation concepts.

In this work, according to policy and policy philosophy; I am going to mention about Thomas Hobbes and Wilhelm Von Humboldt's opinions on policy philosophy, how they evaluated and explained the definition of power and points which they built their opinions on.

Key Words: Natural Condition, Power, Individual, Power.

Advisor : Assoc. Prof. Cengiz Mesut TOSUN, Mersin University, Philosophy Department, Mersin

TEŞEKKÜR

Çalışmamada destek ve katkısını esirgemeyen Danışmanım Doç. Dr. Cengiz Mesut TOSUN'A, çeviriye katkılarından dolayı Kaan DEMİR'E ve desteklerini esirgemeyen aileme, özellikle anneme teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
2. SİYASET VE LİBERALİZM	5
2.1. Siyaset ve Liberalizmin İçeriği	5
2.2. Doğa Durumu ve Liberalizm	13
2.3. Devlet Kavramı	24
3. HOBBS'TA DEVLET KAVRAMI	28
3.1. Hobbes'ta Devlet Kavramı'nın Çıkış Noktaları	28
3.2. Hobbes'un Doğal Durumu	31
3.3. Hobbes'ta Devlet Kavramı	33
4. HOBBS VE HUMBOLDT'TA DEVLET KAVRAMI	39
4.1. Humboldt'ta Devlet Kavramı	39
4.2. Hobbes ve Humboldt'ta Devlet Kavramı	42
5. SONUÇ	47
KAYNAKLAR	53
ÖZGEÇMİŞ	56

1. GİRİŞ

Siyaset felsefesi, iktidarın uygulama biçimini görülür hale getirir. Siyasetin bir soruna çözüm bulması değil, adaletin daimi olarak sağlanmasının amaçlanmasına katkı sağlar. Siyaset daima yeniden tanımlanır ve hedefleri yeniden düşünülür. Hiç kimse siyasi olana kayıtsız kalmaz. Felsefe olan ile olması gereken arasında köprü görevi gören bir alandır. Dış dünyayı kavramlarla anlatırız. Felsefe de o kavramların içini olması gereken şekilde doldurmamıza yarar. Dünyayı anlamlandırma biçimlerinden en etkili olanı felsefedir. Felsefe var olanı objektif bir şekilde görmemizi sağlar.

Adorno için felsefe, bizi bir hayvanın görme biçiminden kurtarmak için var(Adorno 2012:26). Buna göre felsefenin bize kazandırdığı ilk önemli şey görme gücüdür: Bu güç, bizi evrensellik seviyesine yükselten soyutlama ve kavramsallaştırma yeteneği ile de donatılmıştır. Bu görme gücü sayesinde baktığımız şeyin ötesini görme deneyimini elde ederiz(Tutumlu 2015:98).

İnsan tarihsel süreçte tek başına değildir. Kişinin yaptığı eylemler başka insanları belirlemekle birlikte toplumsal eylemler de kişileri belirler. İnsan, grup- toplum, toplum-devlet, devlet-uluslar arası ilişkiler bağlamında bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim dolayısıyla tarihsel dönüşümlerin görülmesi sağlanır. Etkileşimin sağladığı hareketlilik bize tarihsel dönemin niteliğini görmemiz açısından yardımcı olur.

Burada “tarihsel koşul” ve “özgürlük” kavramları insanın ontolojik belirlenimleridir. Tarihe ontolojik bakışta tarihsel koşulların belirleyici gücüne karşın insanın istenç gücü ile açığa çıkan özgür eylemi aracılığıyla dönüşen bilince ve bu bilinç aracılığıyla kendi koşullarını değilleme etkinliği, tarihe ontolojik bakışta hareket noktalarımızdır(Aşkın 2015:35).

Modern anlayışta devlet, Tanrı tarafından istenmiş uyumunun, kısmi bir bütün halindeki türevi değildir. Devlet, artık, yalnızca kendi kendisiyle açıklanır. Spekülasyonun çıkış noktası artık tüm insanlık değil, kendi kendine yeten bireysel egemen devlettir. Bu bireysel devletin kendisi de, bireysel insanların, en üst iktidarla donatılmış bir topluluk biçiminde tabii hukuk tarafından düzenlenmiş birliği üzerine kurulur(Aktaran Dumont 2000:151).

Devlet doğru olduğunu düşündüğü her türlü iyiliğe aykırı, insanlığa aykırı eylemde bulunabilir; yeter ki eylemler kamu yararı doğrultusunda gerekli olsun. Ama bu durum devletin korunması söz konusu olduğunda devlet iktidarının yasaların dışında hareket edebilme durumunu da beraberinde getirdiğini görebiliriz.

Bununla birlikte gerçek toplumlar devletin koruyucu gölgesi altında gelişir. Her tarihçi ve devlet kuramcısı beş yüz yıla aşkın süredir devletin insanlık tarafından kurulmuş en önemli siyasal gerçeklik olduğunu vurgulamıştır(Neocleous 2014:10).

Devlet bir açıdan savaşın neden olduğu diğer açıdan barışın arayıcısı, bir açıdan adaletsizliğin nedeniyken diğer açıdan adaletin temeli olarak görülür. Devlet kavramını o kadar benimsemişiz ki devletsiz toplum fikri ilkelik olarak algılanır.

İnsandan korkmakla birlikte insana olan sevgimizi de, derin saygımızı da, ona yönelik umutlarımızı da ve hatta istemimizi de yitiriyoruz. Aslında Nietzsche'nin nihilizmi tarif ederken kullandığı bu ifade günlük hayatımızda da açıkça görünmektedir. Bu durum olması gereken çizginin çok dışındadır. Toplum içinde önce insanca yaşamaya hakkımız olduğunu daha sonra da birey olduğumuzu, haklarımız olduğunu toplumu toplum yapan yegane unsurun birey olmaktan geçtiğinin farkında olmalıyız. Bu farkındalık sürecinde de bize eşlik edecek en önemli odak noktaları siyasetin tanımı ve siyaset felsefesinin siyaset içerisindeki durumunu, duruşunu anlamaktan geçer.

Siyaset, bireylerin, ya ortak bir görüşe yaklaşarak ya da çatışan görüşler konusunda, ortak sorunlar üzerinde iş birliği sağlamaya yetecek bir karşılıklı anlayışa vararak, rıza birliğine varmaları aracılığıyla iyilik arayışlarını tartışabilecekleri bir formdur(O'Neill 2001:38).

İnsanlar bir arada yaşadıklarında kendilerine yeten bir varlık olabilirler. Eğer tek başlarına yaşarlarsa yetersiz kalırlar. İnsan toplumsal bir varlıktır. Her insanın onaylamasak bile kendi değerler ölçeği olduğunu kabul etmek, bireysel kişilik değeri anlayışının göstergesidir. Ama özgürlük söz konusu olduğunda, kendimizi bir başkasının yargıcı olarak görmemek, bize zarar vermediği sürece başkalarının alanlarına müdahale etme hakkımız olmadığı durumunun ortaya çıktığını görürüz.

İnsan haklarının amacı bütün dünyada siyasi tek bir rejimin sağlanması değildir. İnsan hakları farkı olacak rejimler arsında barışı ve hoşgörüyü sağlamayı içerir. Diğer yandan bütün hakların tamamen korunduğu bir rejim olduğunu düşünmek gerçekçi sayılmaz.

Anarşinin olduğu yerde haklardan bahsedilemez. Genel bir gücün olmadığı yerde hukukta var olamaz. İnsan haklarının korumasının ilk koşulu etkin bir modern devlettir. Bir zorlama gücü olmadan haklar var olamaz ve bu durumda refah içinde bir yaşam da söz konusu değildir.

Toplulukları birbiriyle bir arada yaşama çabasına iten sebepler çok çeşitlidir. İnsanları birbiriyle uzlaşma arayışına götüren çıkarların çeşitliliği, barış içinde bir arada yaşamayı olanaklı kılar(Gray 2003:125).

Felsefenin en çok sorgulanıp araştırılan alanlarından biri de siyaset felsefesidir. Siyaset felsefesi konuları gündelik yaşantımıza da dokunmaktadır. Yaşam içerisinde sorgulamamıza çok fazla katkısı vardır. Siyaset felsefesi, toplumu, toplum içerisindeki insan ilişkilerini, insanların siyasal sistemde sahip oldukları hakları, devlet kavramını, insanla devlet arasındaki olan ilişkiyi ve olması gereken ilişkiyi inceler. Ve farklı yorumlara ulaşan düşünürler olmuştur. Hiçbir zaman tek düze, ezbere bir yorum yoktur. Her filozof kendi anlamlandırma biçimine göre belli

sonuçlara ulaşmıştır. Bu düşünceleri tek bir kalıba koyup değerlendiremediğimizden böyle bir eğilimin yanlış olacağından hiçbir düşünürü de belli bir konuda şöyle değil de böyle düşünmedi diye yargılamaya hakkımız yoktur. Bu yazımda siyaset kavramını tanımlayıp liberalizmin içeriği hakkında bilgi vermeyi ve devlet kavramının içeriğiyle birlikte bu kavramın Hobbes ve Humboldt için ne anlama geldiklerini iki filozofun da devlet kavramına bakış açılarını dile getirmeye çalışacağım.

En iyi devlet biçiminin ya da en iyi yönetim biçiminin ne olduğu felsefe tarihi boyunca pek çok filozofun siyaset felsefesi görüşlerinin ana soruları arasında karşımıza çıkar. Platon ve Aristoteles'in insan, devlet ve toplum ilişkilerini siyaset ve etik bağlamında saptamaya çalışan toplum ve devlet öğretileri; Ortaçağın dinsel bir çatı altında birleşen devlet ideali; Machiavelli gibi devleti insan doğasından hareketle doğal bir varlık olarak düşünen Rönesans düşünürlerinin öğretileri; Hobbes, Locke, Rousseau gibi doğa durumundan hareketle devletin neliğini ele alan modern dönem düşünürlerinin görüşleri buna örnektir. Bu kuramlarda, devletin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı, doğanın bir düzeni mi olduğu, nasıl yönetilmesi gerektiği soruları yanıtlanmaya çalışılır(Kart 2015:168-169).

Hobbes için devletin oluşmasının ana nedeni, insanın can ve mal güvenliğini sağlamak istemesidir. Çünkü ancak "devlet" gibi bir kurum ceza tehdidi ile insanları sözleşme yapmak için zorlar. Devlet gibi zorlayıcı bir kurum olmadan insanlar özgür olma ve başkaları üzerinde egemen olma isteklerini açığa çıkararak sürekli savaş halinde olurlar.

İnsanları doğa yasalarına uymaları için zorlayacak bir otoriteye gereksinimleri vardır. Kılıcın zorlayıcı gücü olmadan başka bir deyişle iktidar yoksa ya da olan iktidar güvenliğini sağlayacak ölçüde kapsamlı değilse güvenlik sağlanamaz. Bu durumda yapılan ahitler sözden ibaret olacaktır. Ve böylelikle var olan iktidar boşluğu da doğal durumda olduğu gibi herkesi kendi gücünü kullanmaya mecbur bırakacaktır.

Latince'de Civitas denilen, Devlet adlı o büyük Ejderha yaratılır; bu, doğal insanın korunması ve savunulması için tasarlanmış olup ondan daha büyük bir cesarete ve kudrete sahiptir ve onda, egemenlik bütün gövdeye canlılık ve hareket veren yapay bir ruhtur; yargıçlar ve diğer yargı ve yürütme görevlileri, yapay eklemler; egemenlik makamına bağlı her eklem ve organa kendi görevini yaptıran ödül ve ceza, doğal gövdede aynı işi yapan sinirlerdir; tek tek organların/üyelerin servet ve zenginlikleri ise kuvvettir; saluspopuli halkın esenliği onun görevidir; bilmesi gereken her şeyi ona bildiren hukukçular, hafızadır; adalet ve yasalar yapay bir akıl ve iradedir; uyum, sağlıktır; nifak, hastalıktır; iç savaş ise ölüm(Hobbes 2008:17-18).

Hobbes' un Leviathan kitabıyla bağdaştırılan ünlü imgesini hepimiz biliriz. İmge çeşitli iktidar sembolleriyle (kale taç, top) donatılmıştır.

Ön planda bir kent ve öteden yükselen bir tepe bulunmaktadır. Tepenin ardında bir erkek figürünün üst yarısı görülür: Kudretli Leviathan. Figür, heybetli ve görkemlidir. Hem

tepenin hem de kentin çok yukarısında dikilir. İki elinde adalet ve egemenliğin sembolleri olan kılıç ve asa bulunurken başında ise taç bulunur. Bedeni ilk başta zincirden örülmüş zırh gibi görünen bir şeyle kaplıdır, fakat daha yakından incelendiğinde bu şey insan figüründen bir kütleye dönüşür. Bu insanlar, figürün bedenini meydana getirmesinin yanı sıra, onunla yüz yüze bakıyor gibi de görünürler. Gördüğümüz tek şey gözlerini bize diken Leviathan'ın yüzüdür(Neocleous 2014:9). Diğer yandan Humboldt içinse devlet bambaşka bir anlam içermektedir.

Humboldt içinse savaş, insanın doğasına ait hayata güç ve farklılık sağlayan son çaredir. Savaşta herkesin kendi tarafının haklı olduğunu kendisinden öç alınmasının yanlış olduğunu düşünülen durum yaşanır. Doğal halinde insan onurunu kurtarmak ister bu yüzden ki savaş insanın reddedemeyeceği bir duygudur.

İnsanın kendi payına düşenden fazlasını alma eğiliminden kaynaklanan kötülüğü ve başkalarının hakkına yapılan tecavüzlerin ortaya çıkardığı uyuşmazlıkları önlemek devletin temel sebebidir. Ona göre, devletin yardımı olmadan kendi çabalarıyla birey güvenlik elde edemez. Bir hükümdar fikri, yalnızca askeri lider ve anlaşmazlıklar için bir hakeme duyulan ihtiyaçtan doğar(Humboldt 2004:117-119).

Aslında bakarsak aynı durum Hobbes içinde geçerlidir. Devletin kuruluş nedeni insanlar arasındaki savaşın bitip egemenin güvenli bir ortam sağlamasını istemektir. Tabi tüm bunlar uyruğun egemene itaat ettiği ölçüde sağlanacaktır. Zaten çizilen tabloda güvenlik isteniyorsa uyruğun itaat etmeme gibi bir hakkı da yoktur. Hobbes egemene itaat bekler. Devlet teorisinin temelini itaat üzerine kurar. İnsanlar can ve mal güvenliklerinin sağlanması karşılığında egemene itaat ederler. Artık insanların söz hakkı yoktur. Devlet kurulduktan sonra her konuda son kararı egemen verir.

Umarım yazımı bitirdiğinizde sorgulama yapmanıza yarayacak şekilde size yararlı bir metin haline gelir.

2. SİYASET VE LİBERALİZM

2.1. Siyaset ve Liberalizmin İçeriği

Siyaset, her dönemde insanın ilgisini çeken bir alan olmuştur. Bunun en önemli nedeni insanlar arasında uzlaşının olmamasıdır. İnsanlar nasıl yaşamaları gerektiği konusunda aynı fikre sahip değildirler.

Kim neyi almalıdır? İktidar ve kaynaklar nasıl dağıtılmalıdır? Toplum işbirliği temeline mi dayanmalıdır, yoksa çatışma temeline mi? Aynı zamanda insanlar, bu gibi sorunların nasıl çözüme kavuşturulacağı konusunda da hemfikir değildirler. Kolektif kararlar nasıl alınmalıdır? Söz kimde olmalıdır? Her bir kişinin ne kadar etkisi olmalıdır? gibi sorular içermektedir(Heywood 2014:21).

Siyaset, insanların hayatlarını düzenleyen kuralları yapmak ve değiştirebilmek adına yapılan faaliyetleri içerir Siyaset, çatışma ve işbirliği kavramlarıyla iç içedir.

Bir yandan, rakip fikirlerin, farklı isteklerin, rekabet eden ihtiyaçların ve çatışan çıkarların varlığı, insanların beraberce tâbi oldukları kurallar hakkında hemfikir olmamalarını beraberinde getirir; diğer yandan, insanlar bilirler ki, bu kurallar üzerinde etkili olmak veya onların yürürlükte kalmasını sağlamak için birlikte çalışmak yani Hannah Arent'in siyasi iktidarı tanımlarken kullandığı ifadeyle, "elbirliği etmek" zorundadırlar. İşte bu nedenle, siyasetin temel özelliği, genellikle rakip görüşlerin ve birbiriyle rekabet hâlindeki çıkarların uzlaştırıldığı bir çatışmayı çözme süreci olarak tasvir edilir(Heywood 2014:23).

Bununla birlikte siyaset, tüm anlaşmazlıkları çözüme kavuşturacak bir alan olarak değil, anlaşmazlıkları çözme arayışına girebilen bir alan olarak düşünebiliriz. Hiç birimiz aynı değiliz. Yaşadığımız yerde çeşitlilik söz konusudur. Ve bununla birlikte istediğimiz şeylere bizi tatmin edecek ölçüde ulaşamama durumumuz devam ettiği sürece siyaset olgusu da insanlık için zorunlu olma durumunu koruyacaktır.

Siyaset ne vazgeçebileceğimiz ne de vazgeçemeyeceğimiz bir olgudur. İşin önemi siyasetin faydasını en üst düzeye, zararını da en alt düzeye ulaştırmaktır.

Tüm bu açıklamalardan sonra siyaset felsefesinin uğraştığı alana açıklık getirebilirim. Siyaset felsefesi, konformizme dönüşmüş uzlaşılara çomak sokarak siyaset alanını olabildiğince açık tutar. Toplumsallığın ilk gerçeğini özenle ve durmaksızın hatırlatır: çokluk vardır; insanları harekete geçiren menfaatler ve kanaatler çok çeşitlidir. Böyle bir çokluk karşısında, ne ona dışarıdan bir norm ya da sözde baştan verili bir birlik dayatacak kadar kaygılanmak gerekir, ne de onu başıboşluğunu olumlamaya vardırarak kadar kutlamak. Önemli olan yaşayan bir ile çok'u birlikte örmenin nasıl ve niçin arzu edilir olduğunu açıklamaktır(Rubby 2014:10).

Felsefi faaliyetin bir biçimi de birtakım şeyleri belli bir şeklin sabit parametresine sokmak için uğraşmaktır. Bütün bu şeyler dışarda beklemektedir ve uydurulması gerekmektedir. Bir malzemeyi zorla bir alana sokmaya çalışırsanız bir başka yerden şişkinlik yapar. Zorlamalarınızın sonucunda her şeyin aşağı yukarı uygun bir hale geldiği duruma ulaşırsınız. Neden her şeyi sabit bir parametrenin içine sokmak için çaba gösterelim ki? Neden başka bir parametrenin içine sokmayalım ya da daha radikal bir biçimde, neden olduğu gibi bırakmayalım. Her şeyi bir parametrenin içine sokmanın bize ne faydası var? Neden böyle olmasını istiyoruz?

Siyaset felsefesinin amacı, dünya ve insan arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde düşünmeyi sağlamaktır. Bunu yaparken de insan, devlet ve dünya arasında karşılıklı tasarlanmaz.

Siyaset felsefesinin anlamı daima açıktır. Her siyasal eylem, korumayı ya da değiştirmeyi hedefler. Korumak isterken daha kötüye doğru gidişi engellemek isteriz; değiştirmekte ki amacımızsa daha iyi bir şeyi ortaya koymaktır. Her siyasal eylem daha iyi ve daha kötü düşüncesi yol gösterir.

Siyaset felsefesi politik yaşamla ilgili olan konuları ele alır. Bu yüzden bu alanın konusu politik yaşamın konusuyla aynı olmalıdır. Siyaset felsefesinin teması, insanlığın büyük amaçlarıdır, özgürlük ve yönetme isteğidir. Siyaset felsefesi, felsefenin insan yaşamına en yakın olan alanıdır.

Siyaset felsefesi, politik şeylerin doğası hakkındaki kanının yerine onların doğasının bilgisine sahip olma girişimi anlamına gelir. Politik şeyler, temelde onaylayıp onaylamamaya, seçmeye ve reddetmeye odaklıdır.

Politik şeylerin özünde, insanların itaatine, bağlılığına, karar veya yargısına karşı nötr olmak değil, bir iddiada veya talepte bulunmak vardır. Eğer politik şeylerin, iyilik ya da kötülük, adalet ya da adaletsizlik terimleriyle yargılanma yönündeki açık ya da örtük taleplerini ciddiye almazsak, yani politik şeyleri bir iyilik veya adalet standardı ile ölçmezsek, onları oldukları şey olarak, politik şeyler olarak anlayamayız (Strauss 2000:35).

Doğru yargıda bulunmak için, gerçek standartları bilmek zorundayız. Eğer politika felsefesi üstüne düşeni hakkıyla yapmak istiyorsa, bu standartların saf bilgisi için çaba harcaması gerekir. Politika felsefesi, hem politik şeylerin doğasını hem de iyi politik düzeni bilme girişimini içerir.

Siyaset ve siyaset felsefesinin kapsamlarını ve uğraştığı problemleri belirlemeye çalıştım. Bu belirlemelerden sonra siyaset felsefesinde önemli bir yer tutan liberalizm akımını kendi içindeki özelliklerini, liberalizmin birey, toplum ve devlet kavramlarını nasıl ele aldığını inceleyeceğim.

Liberalizm, sözcük olarak İspanyolcadan türetilmiş olmasına karşın, aslı Latince'dir. İlk olarak 19. yüzyılın başlarında kullanılmıştır. Etimolojik açıdan liberalizm ve liberty (özgürlük) kelimeleri arasında sıkı bir bağlantı vardır. Liberalizm aslında bir özgürlük teorisidir. İnsanlık açısından iktisadi, siyasi ve tarihi olarak özgürlükle en iyi uyum sağlayan teoridir.

Liberalizm, bireylerin sivil ve politik haklarına verdiği önemle seçkinleşen görüştür(Cevizci 2010:1018). Liberalizm, birey ve özgürlük kavramları çerçevesinde temellenir. Liberaller, bireyin önceliğine inanırlar. Bireyin özgürlüğü üstün bir değer kazanır. Liberallerin somut özgürlük ihlallerine karşı durmaları beklenir(Yayla 2003:2).

Bununla beraber mutlak anlamda bireyin özgürlük hakkı söz konusu değildir. Bunun nedeni sınırsız özgürlük olduğunda bu durum bir başkasını taciz etme hakkına dönüşebilir. Liberaller için insanların, başkalarının kişilik haklarına tecavüz etmemek şartıyla, görüşlerini kısıtlama olmadan dile getirme hakları vardır. Liberaller monarşinin mutlak iktidarına karşı çıkmışlardır.

Liberal fikrin temelinde hükümet iktidarını sınırlama ve yurttaş haklarını koruma düşüncesi vardır. Klasik dönem liberalleri, yurttaşlarının hayatlarına devlet müdahalesinin mümkün olduğunca azaltılması gerektiğini dile getirirler. Cinsiyet, ırk ve sosyal arka plan gibi etkenler alanında bazı insanların ayrıcalıklı olmasına karşı çıkarlar. Bununla birlikte fırsat eşitliği kavramını benimserler. Onlara göre, her bireyin toplumda eşit şansı olması gerekir.

Liberalizmin ünlü ismi John Stuart Mill için devletin uzun vadede değeri, onu oluşturan bireylerin değerine bağlıdır(Berktaş 2010:51).

Liberal düşünce, Aydınlanma'nın etkisi altında, insan doğasının iyiliğine güvenir ve insan doğasının kötü olduğunu kabul etmez.

Liberallerin, eşitlik anlayışı, herkesi aynı olarak görmeyi içermez. Onların eşitliği herkesin eşit ahlaki değere sahip olduğunu düşünmekten geçer. Liberalizm, hukukun üstünlüğü aracılığıyla bireysel hakları güvence altına alma amacını taşır.

Her insanın benzersiz, bağımsız bir varlık olduğu, kişisel olarak tercihlerini kendisi yapabilen bir varlık anlamıyla birey kavramı, 17. yüzyıldan itibaren kullanılmaktadır. Ortaçağ toplumu, merkezinde birey olan liberalizmin yetişebileceği bir toplum değildir. Ortaçağ anlayışı, insanın hak ve görevlerinin içinde yaşadığı sıkı hiyerarşik düzen tarafından belirlendiği statü toplumunun var olduğu bir anlayıştır. Böyle otoriter bir anlayışta boyun eğişe değer verilir. Bireysel özgürlükten söz edilemez.

Liberaller Kant'ın, her insanın kendi içinde bir amaç olduğu ve başkaları tarafından araç olarak kullanılmaması gerektiği görüşünü kendilerine temel dayanak notası almışlardır. Onlar için her insan kendi kararlarını verebilecek bir durumda olmalıydı.

İnsanlar mükemmel olmadıkları için farklı görüşlerin varlığının yararlı olması gibi, farklı yaşam deneyimlerinin de varlığı; başkalarına zarar vermedikçe farklı karakterlere özgü

davranma alanının açılması ilkeleri yararlıdır(Mill 1956:68). Temel olarak başkalarını ilgilendirmeyen konularda bireyselliğin merkeze alınması istenen bir durumdur.

19. yüzyıl liberalleri monarşi aristokrasi ve kilise gibi büyük kurumları bir kenara bırakıp, bireysel insanı merkeze alırlar. Liberaller için birey kavramı çok önemlidir. Liberalizmde, en önemli kavram bireydir. Toplumdan önce birey gelir. Önemli olan bireyin çıkarlarıdır. Bireyi toplumun çıkarları için kullanmak onu araç haline getirmek olacaktır bu durum kabul edilemez. Liberalizmde her bireyin, hiç kimsenin müdahale etme hakkının olmadığı bir özel hayat alanı vardır. Bu nokta ilerleyen sayfalarda da dile getireceğim gibi Humboldt'un siyaset felsefesinin ana noktalarından birini oluşturmaktadır.

Liberaller, becerinin ve çalışma arzusunun ödüllendirilmesi gerektiğine inanırlar. İnsanlar doğuştan getirdikleri becerileri geliştirme güdüsüne sahipse, bu ödüllendirilmelidir. Eşitlik, bireylerin sahip oldukları eşit olmayan becerilerini geliştirmek için eşit fırsata sahip olmaları demektir(Heywood 2013: 49).

Liberaller, hoşgörülü bir toplumun bireylerin özgür eylemleri sonucunda doğal olarak ortaya çıkabileceğine inanmazlar. Bu noktada hukuku, yönetimi gereksiz kavram olarak gören anarşistlerle fikir ayrılığı yaşarlar. Liberaller, özgür bireylerin kendi çıkarları söz konusu olduğunda diğerlerini köleleştirebilir, sömürebilir korkusunu devamlı taşımaktadırlar.

Bireyler çıkarları söz konusu olduğunda sözleşmelere uymayabilirler. Bu sebepten dolayı, birinin özgür olma durumu başkasına zarar verme tehlikesini her zaman taşır; her insanın toplumun diğer üyeleri için tehdit oluşturduğunu ve de her insanın toplumun diğer üyelerinin tehdidi altında olduğunu söyleyebiliriz. Geleneksel liberalizmin bakış açısına göre, böyle bir durumu ortadan kaldıracabilecek tek kurum bireyleri kısıtlama yeteneği olan egemen bir devlettir.

Bundan dolayı özgürlük, John Locke'un da belirttiği gibi sadece "hukukun boyunduruğunda var olabilir; hukuk olmayan yerde, özgürlük de olmaz."(Heywood 2013:53). Bu iddia aynı zamanda, toplum sözleşmesi teorilerinin de zeminini oluşturur.

Liberalizmde en çok değer verilen kavram özgürlüktür. Özgürlük, hoşgörü ve özel hayat gibi kavramlarla da iç içedir. Liberalizmin özgürlük anlayışı genel çerçevede negatif özgürlük anlayışıdır. Peki nedir bu negatif özgürlük? Bireyin keyfi bir zorlama olmadan, serbest olarak hareket edebilmesini içerir. Liberaller insan ilişkilerinde zorun araç olarak kullanılmasına karşıdır. İlişkilerin gönüllü olması taraftarıdır. Buna bağlı olarak otoriteye ve devlete şüpheyile bakmışlardır.

Siyaset felsefesinde iki temel özgürlük anlayışı vardır. Bunlar; pozitif ve negatif özgürlük anlayışlarıdır. Negatif özgürlük, her bireyin kendi mutluluğunun belirleyicisi olduğu görüşünü benimser. Bu çerçevede yasaların başkalarının özgürlüğünü engellemediği sürece, bireyin özgür eylemi üzerindeki her türlü kısıtlamanın ortadan kaldırılmasını amaçlar. Bireyin

kısıtlanabilmesinin tek nedeni, onun başkalarına zarar verme ihtimalidir. Bunun dışında, temel olan özgürlüğün egemen olma durumudur.

Bir toplumda negatif özgürlüğün var olması için bireyin inanç, ifade, örgütlenme, eylemde bulunma gibi haklarının dış müdahalelerden korunması gerekir. Bu nedenle J. S. Mill için bireyin kendi zihni ve bedeni üzerinde egemen olma durumu kişinin özgürlüğünün göstergesidir.

Negatif anlamda özgür olmak demek kişinin bedeninin, zihniyetinin ve mülkiyetinin kısıtlayıcı müdahalelere ve tecavüzlere maruz kalmamasını içermektedir.

Pozitif özgürlük ise, bir şeyi yapabilmek ya da ona ulaşabilmenin özgürlüğü demektir. Pozitif özgürlük hedeflenen şey için gereken araçlara sahip olmayı içerir. Gerekli araçlar yoksa orada özgürlükten bahsedilemez.

Negatif özgürlük, bireysel haklarda temellenen özel bir özgürlüktür ve tarihsel olarak liberal gelenekle özdeşleşen, bireylerin yönetimin müdahalesinden korunmasını içerir. Pozitif özgürlük ise, yurttaşların yönetime katılmasını içeren ve bunun gerçekleşmesi için gerekli olanakların sağlanmasını da kapsayan, esas olarak kurumsal bir özgürlüktür(Berktaş 2010:84).

İsaiah Berlin filozofların mutlak kesinlik ve düşünsel güvenlik için kuşku duyulmayacak cevaplar bulma yolundaki evrensel arayışlardan çok etkilenmiştir. Ona göre mutlak bir sonuç yoktur.

Herder kültürlerin bağımsızlığına ve her birinin biricikliğini koruma gereğine inanıyordu. Bir kültüre, bir grubu ya da ulusu birleştiren bir şeye ait olma isteğinin, yiyecek, içecek ya da özgürlük isteği kadar temel bir insan ihtiyacı olduğuna inanıyordu(Berlin 2008:10). Bununla birlikte Herder için temel insan hedefleri, davranış kuralları vardır. Ama bunlar farklı kültürlerle göre farklı şekiller de alabilir. Kültürler asla birbirleriyle karşılaştırılmamalıdır.

İnsanlık tek değildir, çokluğu anlatır. Hepimizde aynı öz bulunuyor olsa da, sorulan soruların yanıtları çok çeşitlidir.

Eğer çoğulculuk geçerli olabiliyorsa ve eğer değer sistemleri arasında saygılı olunabiliyorsa bu yol bizi hoşgörüyü ve liberal sonuçlara götürür. Benim değerim doğru, senin değerinin yanlış gibi bir çıkarımda bulunamayız.

İnsanlığın büyük sorunlarından biri belki de en önemlisi bilen bilmeyene buyruk vermesidir. Bilenlere itaat etmek sorunların başındadır. Çünkü sadece onlar toplumun nasıl olması gerektiğini, insanın hangi konumda olması gerektiğini bilirler. Bu düşünceye inananlar her zaman olmuştur. Fakat bu düşünce toplumu özgürlüklerden yoksun bırakır ve despotluğa giden yolu açar.

Temel olarak Berlin için özgürlüğün iki anlamı vardır. İlk anlamı, birinin önünü her ne kapatıyorsa, ne kısıtlıyorsa ondan özgür olma durumudur. Bunu “bir şeyden özgür olma “ diye açıklar. Diğer anlamı “bir şey yapmaya” özgürlüktür. Bu özgürlüğün soruları beni kim

denetliyor? Yaptığım eylemleri özgürce mi yoksa başkasının etkisinde kalarak mı yapıyorum? gibi sorulardır.

Bireysel ya da toplumsal özgürlük ebedi bir insan idealidir. Eşitlik de öyledir. Fakat (yetkin bir dünyada olması gerektiği gibi) yetkin özgürlük, yetkin eşitlikle bağdaşmaz. İnsan dilediği her şeyi yapmakta özgürse, o zaman güçlüler zayıfları ezecek, kurtlar koyunları yiyecek ve bu durum eşitliğe son verecektir. Yetkin eşitliğe erişilecekse o zaman da maddi ya da düşünsel başarıların da birbirinden fazla uzaklaşmalarının engellenmesi gerekecektir; yoksa eşitsizlik doğacaktır(Berlin 2008:25).

Bir insana baskı uygulamak o insanı özgürlükten yoksun bırakmak anlamını içerir. Berlin için iki özgürlük çeşidi vardır. Birincisi negatif, ikincisi ise pozitif özgürlüktür. Negatif özgürlük, öznenin diğer kişilerin müdahalesi olmadan yapabileceği eylem alanı nedir? Var olması gereken alan nedir? sorusunun cevabıyla ilişkilidir. Pozitif özgürlük ise, kişinin neden öyle değil de böyle yapacağını belirleyecek müdahalenin kaynağı nedir ya da kimdir? sorularının yanıtlarıyla ilgilidir.

Negatif özgürlük kişinin eylemine müdahale edilmediği sürece özgür olduğu anlamını içermektedir. Siyasal özgürlük, birinin başkaları tarafından engellenmeden hareket edebildiği alan anlamına gelmektedir. Eğer kişi yapacağı şey için başkaları tarafından engelleniyorsa ve baskı söz konusu ise özgür sayılmaz köleleştirilmiş sayılabilir. Müdahalenin olmadığı alan ne kadar genişse, insanın özgürlüğü de o ölçüde geniştir. Tabi söz konusu sınırsız bir özgürlüğün varlığı değildir. Bazı düşünürler örneğin Locke, Mill insanın özgür eyleminin kanunla sınırlandırılması gerektiğini savunmuşlardır. İhlal edilmemesi gereken kişisel özgürlük alanı olması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Fakat kişisel alanın çizgisinin nereye kadar olacağı tartışmalıdır. Sonuçta insanlar bir ölçüde birbirlerine bağımlıdır. Kimsenin eylemi diğerlerinin hayatını hiç engellemeyecekmiş gibi değildir.

Büyük balığın özgürlüğü küçük balık için ölümdür(Tawney 1938:55).

Bireysel özgürlük öncelikli amaç ise hiç kimsenin başkaları tarafından bundan yoksun bırakılmasına ya da diğerlerinin pahasına kimilerinin bunun tadını çıkarmamaları gerektiğine iyi bir nedenle inanmışlardır. Özgürlük eşitliği, başkalarına, bana davranılmasını istemediğim şekilde davranmamak, benim özgürlüğümü, refahımı ya da aydınlanmamı mümkün kılmış kişilere borcumu ödemek, en basit ve en evrensel anlamıyla adalet bunlar liberalizmin temelleridir(Berlin 2008:56). Ancak bazen insanın özgürlüğünün diğer insanların özgürlüğünün güvence altına almak amacıyla kısıtlanması gerekir. Bu anlamda özgürlük dokunulmaz bir kavram değildir.

Ve bu güvenceye alma durumu için özgürlüğümüzün bir kısmından feragat etmeliyiz. Asgari düzeydeki özgürlüğe müdahalenin, baskının olmaması gerekmektedir. Kanunların işlevi böyle çatışmaları engellemek olmalıdır(Berlin 2008:58).

Özgürlük özerklik gerektirir bununla birlikte hiç kimseye başkalarının işine karışma ya da onları engelleme hakkı vermez, sonsuz özgürlük anarşi ile elde edilmez. Özgürlükle devlet yönetimini bağdaştırmak zor bir sorundur, ancak hangi politik kuram olursa olsun bu sorunla yüz yüze gelmek zorundadır(Russell 2004:22).

İyi bir politik düzen için güç kullanma durumu iki şekilde zayıflatılabilir: Birincisi, eğitim sistemini doğru temellere oturtarak ikincisi ise, mülkiyet sahibi olma isteğini azaltarak olur.

Sınırlandırılmamış bir devlet anlayışı insanın özgürlüğünün önüne konan bir settir. Klasik liberalizmde devletin ortaya çıkışıyla ilgili spekülasyonlar hep devleti sınırlama ve kurallara bağlama amacına yöneliktir(Yayla 2015:202).

Devletin doğuşuyla ilgili farklı görüşlere sahip olan liberaller aslında devlete aynı sınırlı görevleri verirler. Bunlar; adalet, iç güvenlik ve ulusal savunmadır. Bu üç husus insan ilişkilerinde zor kullanılmasının önüne geçmekle ilişkilidir.

Liberaller insan ilişkilerinde zorun bir araç olarak kullanılmasına karşı çıkmışlar ve bu ilişkilerin gönüllü olmaları gerektiğini savunmuşlardır. Bu çerçevede genelde otoriteye, özelde devlete karşı sürekli şüpheli ve korkululardır.

Zor kullanarak insan haklarını çiğneyebilecek iki kavram vardır. İlki bireylerdir. Kendisine zor kullanılmış birinin saldırganı cezalandırma hakkı hemen her liberal düşünür tarafından verilir. İkinci kavramsa devlettir. Üstelik devlet, birey kavramından daha tehlikeli ve zarar vericidir. Sınırlandırılmamış bir devlet insanın özgürlüğü için en büyük tehlikedir, tehdittir. Bireylere yasak olan zorbalıkları çeşitli bahaneler altına gizleyerek uygulayabilir, insanları köleleştirebilir. Bu açıdan liberalizmin istediği devlet anlayışının insanlar üzerinde sonsuz bir otoriteye sahip devlet olmadığı görülebilir.

Totaliter sistemlerde vatandaşlar beşikten mezara mutlak bir denetim altında tutulur. Buna karşılık özgürlükçü siyasal rejimlerde, bireylerin özel alanları ne kadar geniş olursa gelişme ve ilerleme de o ölçüde artar.

Liberalizm, klasik ve modern liberalizm olarak ikiye ayrılır. Klasik liberalizm 16. yüzyıldan başlar ve W. Von Humboldt'a kadar uzanır. 20. yüzyılda Avusturya Okulu'nda klasik liberalizmin devam ettiği görülür.

Klasik liberalizmin çağdaş savunucuları, onun modern liberalizm tarafından tehdit edildiğini düşünürler. Modern liberalizm, klasik liberalizmin amaçlarını ve sınırlarını tersine çevirmektedir(Ryan 1995:294).

Modern liberalizmde devlet bireyler üzerinde öncelikli hakka sahiptir. Modern liberalizmdeki özgürlük türü bir şeyden özgürlüktür. Yani pozitif özgürlük bu liberal anlayışta görülür.

Klasik liberalizmde, bireylerin bireysel çıkarları dışında ve onlardan üstün olan ortak çıkarlar olabileceği fikri kabul görmez. İyilik, bireylerin iyiliğini içerir. Toplumun iyiliği belirsiz

bir kavramdır. Bir bireyi toplumun iyiliği için kullanmak onu araç gibi görmek bazen de onu başkalarına kurban etmek anlamını taşır. Birey bir araç değil, amaç olarak görülmelidir.

Bireyler insan olarak kendi amaçlarını seçebilmeli bunları gerçekleştirmek için gerekli eylemleri yapabilmelidirler bunun içinde özgür olmalıdırlar. Diğer yandan bireyin hiç kimsenin müdahale etme hakkının olmadığı bir özel hayat alanı vardır. Bu alana devletin de tecavüz etmesi istenmez. Bu yüzden devletin hareket alanının sınırlandırılması gerekir.

Liberal düşüncede, aslında bireyin özgürlüğüne yönelik en büyük tehdidin devletten kaynaklandığı inancı vardır.

Devletin, bireylerin özgürlüğünü hiçe sayan, yok eden bir despot olması önlenmelidir. Bunun yolu da, devletin hareket alanını sınırlandırmak ve onu belirli, ihlal edilemez kurallarla bağlamaktır(Larry 1983:667). Bunun için bireylerin özgürlüklerine saygılı, bireysel hak alanı geniş olan ve bu siyasal haklara göre davranan siyasal sistem gerekir. Bu sistemde, bireylere verilen haklar, onların kendi mutluluklarını arayabilecekleri dış müdahalenin olmadığı bir alan oluşmasını sağlar. Belli bir yaşa gelen insanlar kendi hayatları ve eylemleri için kendi kararları doğrultusunda hareket etme özgürlüğüne sahiptirler.

Habermas'a göre, liberaller, eşit özgürlüklerin hukuksal kurumsallaştırılmasıyla ilgilenirler ve bunları özel haklar olarak kavrarlar. Liberaller için, insan haklarının demokrasiden üstün olması; güçler ayrılığına dayalı anayasanın demokratik yasa koyucudan önce gelmesi söz konusudur(Habermas 1992:610).

Liberalizmin üç saç ayağı olduğu düşünülebilir ki bunlar: sınırlı devlet anlayışı, bireysel haklar ve yeniden dağıtım karşı olma düşünceleridir.

Liberallerin temel tutumu Lockecu olarak tanımlanabilir. Onlar da Locke gibi hayat, özgürlük ve mülkiyet haklarını dokunulmaz haklar olarak görmekte ve bu özel alanın devlet karşısında korunmasını istemektedirler. Çünkü liberter düşünceye göre, özgürlüğün en büyük ihlal edicisi tarih boyunca hep devlet olmuştur. Bu düşünce akımını anarşizmden ayıran nokta, mümkün olan en küçük ölçeğe indirgenmiş de olsa, devletin varlığını genellikle meşru ve gerekli görmesidir(Barry 1989:217-219). Bu noktada Humboldt'un düşünceleri de benzer doğrultuda gitmektedir.

Devlet sadece genel güvenliği, adaleti sağlayan koruma ajansıdır. Humboldt'a göre, insanın kendine ait sınırları aşma eğiliminden kaynaklanan kötülüğü ve başkalarının haklarına yapılan bu tür haksız tecavüzlerin ortaya çıkardığı ihtilafları bertaraf etmek devletin varlığının temel nedenidir. İnsani niyetler her zaman farklılık gösterir. Bu nedenle de üstün gücün varlığı zorunludur. İnsanları çatışmalardan uzak tutacak onları itaate mecbur edecek başka hiçbir şey yoktur. Şu halde güvenlik olmaksızın özgürlük de yoktur. Ama tüm bunlara rağmen elde edilebilir olan özgürlük devlet yapılanması içerisinde bulunmaz. Güvenlik bir insanın kendisi

için ve yardım almadan kendi çabalarıyla elde edemeyeceği tek şeydir. Humboldt için devletin görevi sınırlı olmalıdır.

Devlet yurttaşlarının mutluluğu konusunda her türlü ilgiden kaçınmalı ve yurttaşlarının karşılıklı güvenliği ile kendisinin dış düşmanlara karşı korunmasında gerekli olandan bir adım daha ileriye gitmemeli, başka hiçbir amaçla özgürlük üzerinde sınırlamalar koymamalıdır(Humboldt 2004:117-119).

Humboldt gibi sınırlı devlet anlayışını benimseyen Nozick'in üç temel savı vardır: ilki, sınırlı bir devletin meşruluğunun, devlete tamamen karşı olan anarşistlere karşı savunulabilir oluşudur. İkincisi minimal devletten daha kapsamlı bir devletin meşru olmayacağı ve üçüncüsü de, bireylerin kendi ütopyalarını özgür bir şekilde en iyi yaşayabilecekleri yerin minimal devlet olduğudur.

Nozick'in siyaset felsefesinin odak noktasını "bireyin hakları" oluşturur. Haklar esastır ve siyasi yapıların meşrulukları birey haklarının ihlal edilip edilmediğine bağlıdır. Bireylerin hakları vardır. Hiç kimsenin veya hiçbir grubun (haklarını ihlal etmeden) onlara yapamayacağı şeyler vardır(Nozick 2000:21).

John Gray'a göre, devletin faaliyet alanının negatif hakların korunmasıyla bittiğini savunmak minimal devlet doktrindir. Humboldt ve Nozick bunu yapmaktadır. Bu doktrinin birçok zorluğu vardır. Gray'a göre, en önemlisi de devletin korumakla yükümlü olduğu negatif hakların muğlaklığıdır. Özgürlük bir negatif hak ise bunun tanımlanması nasıl yapılacaktır? Eğer bu türden birçok hak var ise aralarındaki pratik rekabet nasıl çözülecektir? Bu tür teoriler günümüz klasik liberallerinin ısrar ettiği gibi, daha önceki ve meşru bir negatif haklar teorisinin çarpıtılması veya saptırılması olmaktan çok, içeriği kaçınılmaz olarak belirsiz olan bir haklar söyleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur(Gray 2003:10-11).

Siyaset ve liberalizm tanımlarından sonra şimdi de doğal durum ve liberalizm arasındaki bağlantıyı anlatmaya çalışacağım.

2.2. Doğa Durumu ve Liberalizm

Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau herhangi bir yönetimin olmadığı bir doğal durumdan bahsederler. İnsanların eşit ve özgür olduğu doğal durumdan vazgeçip siyasal düzene geçmek istemelerinin nedenlerini açıklarlar Bu açıklamalar aynı zamanda bize bu üç filozofun nasıl bir yönetim anlayışı istediğinin yol haritasını çizer.

İnsanların bir arada huzur içinde yaşamalarının şartı olarak siyasal iktidarın olması gerektiğini ileri süren Hobbes için, doğa durumu sürekli savaşa hazır olma durumunu anlatırken, Locke için bu durum iyi niyet, karşılıklı yardım ve korumayı içerir. Locke için

iktidarın mutlak ve keyfi olması söz konusu değildir. Bununla birlikte bir yönetimin olmaması durumunda bile sürdürülebilir toplumsal yaşamın olduğunu dile getirir.

Ona göre, insanların aralarında yargıçlık yapacak bir otoritenin olmadığı durum doğa durumudur. Locke doğal haklar teorisinin merkezine bireyi koyar ve iktidarın oluşmasından bağımsız olarak insanların; yaşamak özgürlük ve mülkiyet haklarının olduğunu dile getirir.

Doğa durumunda herkes eşit ve bağımsız olabilir ancak bu durum başkalarının yaşamına, sağlığına ve özgürlüğüne zarar verici nitelikte olmamalıdır. İnsanın özgür olduğu doğa durumu, insanların her istediğini yapabildiği bir durum anlamına gelmemektedir.

Doğa durumunda, birisi başkasını yapmış olduğu kötülük nedeniyle cezalandırabiliyorsa, bu cezalandırma işlemini herkes yapabilir çünkü herhangi bir yasanın yapabileceği bir yaptırımı doğal durumda ayrı ayrı her insan yapabilir.

Locke'un sivil toplum teorisinin merkezinde, bireyin doğal mülkiyet hakkının tanınması, meşru kılınması ve korunması vardır. Locke da mülkiyet kavramı maddi olanaklar yanında özgürlük kavramına da sahip olmayı içerir.

Doğa durumunda her insan diğeri kadar kral ve diğeriyle eşit olduğu için ve insanların haklarını gözetken bir kurum olmadığından insanın sahip olduğu mülkiyet güvensiz ve diğer insanlara karşı korumasız durumdadır. Buna dayanarak yaşamamızın, özgürlüğümüzün ve servetimizin karşılıklı olarak güvence altına alınması için devletin varlığına ihtiyaç vardır.

Locke için herhangi bir siyasal iktidar, bireylerin yaşamları üzerinde mutlak ve keyfi bir otoriteye sahip olamaz bu mümkün değildir. Çünkü bireyler doğaları gereği ne kendi yaşamları ne de başkalarının yaşamları üzerinde keyfi bir güce sahiptirler ve yönetime mutlak ve keyfi gücün verilmesi sivil toplumun kurulma amacına aykırıdır.

İnsanlar, doğa durumundan vazgeçişlerini sivil yönetimin doğal haklarını koruma taleplerine, bağlarlar: Devlet ve yurttaşlar arasındaki sözleşmenin temeli bireylerin doğal haklarına dayanır. İnsanların doğal hakları korunduğu sürece devlete karşı siyasal yükümlülükleri mevcuttur. Eğer insanlar yönetime keyfi olarak kullanabileceği bir güç verilerse böyle bir ortamda doğal hakların korunması mümkün değildir.

Hobbes ve Locke, devletsiz bir toplumda, "doğa durumu" olarak adlandırdıkları dönemde, yani yönetim oluşmadan önceki devirde hayatın neye benzediğine ilişkin bir tablo çizerler.

Doğa durumu, insanın ne yapıp edip kurtulması gereken bir durumdur. Doğa durumunda insanın can ve mal güvenliği yoktur. Bu durum insanları tedirgin eder. İnsan kendisini korumak için doğayı yasa altına almak ister.

İnsanın prensiplerini tayin eden doğa değil, prens olduğu için, insan her hükmü, hakimiyeti, hikmeti hükümdara teslim etmelidir. Prens, hükümdarın istedikleri, iradesi

doğanın zorunluluklarından hem önem hem değer bakımından önce gelmelidir ve gelir(Strauss 2000:6).

Doğası gereği zoon politikon olan insan, kendi idaresini iktidara taşıyıp kaderini güce teslim ederek sözleşir. İnsan öznel bir varlıktır. Doğa ise nesneldir. Özne olarak insan, politik ve ahlaki olanın nüvelerini kendi içinde taşır.

Bireyler bencil ve iktidar arayışında oldukları için, doğa durumunun en belirgin özelliği, herkesin herkesle yaşadığı iç savaşın hakim olduğu bir hayattır. Hobbes, bu durumda insan hayatının yalnız, sefil ve kısa olacağını dile getirir. Hobbes ve Locke'un siyaset felsefesinde anlattıkları doğa durumu kurgusu liberalizmin temel değerlerini vurgulamaktadır.

Hobbes ve Locke, tarif ettikleri doğa durumunun bir kurgu olduğunu, siyasal düzenin temelindeki sözleşmeyi gerçekleştirme amacını taşıdığını dile getirirler. Doğa durumu, özgürlük, eşitlik, güvenlik gibi kavramların düşünülmesini ve siyasal olanın tanımını kolaylaştıran bir figürdür.

Hobbes için eşitlikten güvensizlik doğar. İki kişi aynı anada bir şeyi isterse, birbirine düşman olurlar. Birbirlerini yok etmeye ve egemenlik altına almaya çalışırlar. Güvensizlikten ise savaş doğar. Kişi kendisi için tehlike oluşturabilecek güçler ortadan kalkana kadar savaş halindedir.

İnsan doğasında üç temel kavga nedeni vardır; rekabet, güvensizlik, şan ve şeref. Bunlardan biricisi, insanları, kazanç için; ikincisi, güvenlik için, üçüncüsü ise, şöhret için mücadele etmeye iter. Birincisi, başka insanların kişiliklerine, karılarına, çocuklarına ve hayvanlarına egemen olmak için şiddet kullanır; ikincisi, kendilerini korumak için; üçüncüsü ise, kendi kişiliklerine yönelik olarak doğrudan doğruya veya hasımları, arkadaşları, milletleri, meslekleri veya adları dolayısıyla, bir söz, bir gülümseme, farklı bir görüş ve başka bir aşağılama işareti gibi küçümsemelere karşı şiddet kullanır(Hobbes 2016:101).

Devlet olmadığı sürece, insanlar birbirleriyle savaş halindedir. İnsanlar, savaş durumunda korku içinde yaşarlar. İnsanların korku yaşamalarının nedeni, aralarındaki doğal eşitlik ve birbirine zarar verme isteğinde temellenir. Bu zarar verme isteği, insanların aynı şeyleri aynı anda istemesiyle ortaya çıkar. Her insan kendisi için en iyi olanı ister ve kötü olandan kaçınır.

Savaşın olduğu ortamda çalışma yoktur. çünkü çalışmanın karşılığı belirsizdir. İnsanlar bilgi edinemezler. O ortamda sanat yoktur. İnsanın kendini geliştirmesi mümkün değildir. En kötüsü de insanlar sürekli olarak ölüm korkusu taşırlar.

Savaş durumunda, yasa yoktur. Bundan dolayı adaletsizlikte yoktur. Savaşta zor ve hile kavramları vardır. Savaş durumunda, mülkiyetin, egemenliğin, benim, senin ayrımı yoktur. Ele geçen şeye, elinde tutabildiğin sürece sahiptir.

Locke için insanın doğal durumu, eşitlik ve özgürlük üzerine kuruludur. İnsanlar eşittir çünkü, bütün güç ve yetki hiç kimsenin diğerinden daha fazlasına sahip olamayacağı kadar karşılıklıdır. Birbirleri arasında tabi olma ya da tabi kılma ilişkisi olmaksızın, bütün nimetlerden aynı oranda yararlanırlar. Doğa durumunda insanlar özgürdür. Doğa yasası dahilinde, başka birinden izin istemeksizin ve başka birinin isteğine bağlı olmaksızın, eylemlerini düzenlemeye ve sahip oldukları mülklerin yanında, kişilikleri üzerinde de tasarrufta bulunmak özgür olma halidir. Locke, özgürlüğü insanın her istediğini sınır tanımadan yapabilmesi anlamında düşünmemektedir: Bu durumda insan kendi kişiliği ve mülkiyeti üzerinde kontrol edilemez bir özgürlüğe sahip olmasına rağmen, bazı soylu amaçlarla özgürlüğünün askıya alınması dışında, yine de kendi kendisini ya da mülkiyetindeki herhangi bir varlığı yok etmeye yetecek bir özgürlüğe sahip değildir(Locke 2004:5-7).

Hobbes'un öğretisi hafifletilmeye muhtaçtı. Bunu da Locke başardı. Locke, Hobbes'un temel şemasını devraldı ve onu yalnızca bir hususta değiştirdi. Locke anladı ki, insanın kendini korumak için ilk önce ihtiyaç duyduğu şey mülkiyettir. Böylece kendini koruma arzusu, edinim veya kazanç arzusu şeklini alır.

Diğer yandan Locke, insanın vazgeçilmez doğal haklara sahip olduğunu ve siyasal düzenin amacının özgürlüğü güvence altına almaktan başka bir şey olmadığını dile getirmiştir. Locke kurduğu sistemde otoriteyi değil, özgürlüğü ön plana çıkarmıştır.

Locke açısından doğa durumu bir özgürlük durumu demektir. Başboşluk durumu olduğunu kabul etmez. Doğa durumunu yöneten ve insanları bağlayan bir doğa yasası mevcuttur. O yasa akıldır. Akıl, insanlara eşit ve özgür olduklarını, kimsenin kimseye zarar verme hakkının olmadığını öğretir. Herkes herkese saygı göstermelidir. Hakkı yenen herkesin karşı tarafa ceza verme hakkı vardır. Fakat cezanın ölçüsü olmalıdır. Bu ölçü vicdan doğrultusunda belirlenmelidir.

Doğa durumunun Hobbes ve Locke için olumsuz bir durum olduğu söylenebilir. Bu düşünürlerde doğa durumunu belirleyen olgu, tek çözüm yolu "güçlü Leviathan" olan bir iç çelişkidir. Çünkü herkesin eşit derecede birbirinin malına zarar verebilme özgürlüğünün getirdiği güvensiz yaşam ancak güçlü bir devlet otoritesinin gerekli hale gelmesine yol açar.

Liberalizmin kurucusu olarak görülen Locke insanların hukukun veya iktidarın sağladığı avantajlardan yoksun olarak birlikte yaşadıkları doğal durum düşüncesinden yola çıkmıştır.

Böyle bir doğal durumun dezavantajları, insanların hukukun ve devletin yönetimi altına girmeleri için bilerek ve isteyerek bir sözleşme yapmalarını fazlasıyla haklı kılar. Toplumsal sözleşmenin amacı, doğal durumun belirsizliklerini ortadan kaldırmak ve bireyin haklarını koruyacak kurumları yaratmaktır(Cevizci 2010:1023).

Locke için savaş hali bir düşmanlık ve yokluk durumudur; benim özgürlüğümü ortadan kaldıranı, beni yok etmekle tehdit edeni benim de yok etme hakkım vardır. Bu, doğal olarak akla

ve adalete uygun bir şeydir, çünkü yasa insana kendisini korumasını buyurur(Cevizci 2011:593).

Otoritenin, yargı mekanizmasının yokluğu en küçük tartışmada bile insanları savaş durumuna götürebilir. Bu durumda herkesin hayatı tehlikeydedir. Söz konusu durumda güvensizlik durumu mevcuttur. Locke, bu durumdan kurtuluşu toplum sözleşmesi aracılığıyla insanların güvenli yaşama geçişlerinde bulur.

Hobbes için devlet doğal durumdaki savaş halini sona erdiren bir yapıdır. Doğal durumda her insan bir başkasına karşı ezeli bir düşman konumundadır ve dolayısıyla ona karşı güvensizdir. Çünkü kendi varlıklarını korumak için insanlar, diğer insanları kendi çıkarları için karşılırlarına alır ve onlara saldırırlar. İnsanları süren savaştan kurtaracak ve doğal hukuka işlerlik kazandıracak yegane erk devlettir(Kulak 2014:223).

Diğer yandan Rousseau, bu haliyle sivil toplumun, Hobbes ve Locke'un sivil toplumdan anladıklarının tam tersine içsel bir çelişkiyle damgalanmış olduğunu, doğa durumunun ise, bu çelişkiden arındığını düşünmektedir. Rousseau'ya göre doğa durumundaki insan, sonsuz derecede bağımsız olduğu için mutlu, sivil toplum halindeki insan ise sınırsız ölçüde bağımlı olduğu için mutsuzdur. Dolayısıyla Rousseau uygar toplumun, insanlığın daha ileri aşamasına geçilmesi yoluyla değil, kökenlere, insanlığın ilk geçmişine dönüşmesiyle aşılabileceğini ileri sürmektedir. Bu nedenle, doğa durumu Rousseau'da olumlu bir ölçüt olarak düşünülmektedir.

Bununla birlikte Rousseau rastlantısal bir zorlamanın insanı doğa durumunu terk etmek zorunda bıraktığını ve bu gelişimin insanı artık o mutlu döneme yeniden dönmesini olanaksız kılacak şekilde dönüştürdüğünü kabul etmektedir.

Rousseau, düşüncesinde modern devletten klasik siteye geri dönmek dayanak olarak alınır, Klasik site anlayışını Hobbes'un ışığında yorumlar. Rousseau için de sivil toplumun nedeni, kendini koruma isteğidir. Fakat Hobbes ve Locke'un düşüncesinden ayrılarak Rousseau, kendini koruma hakkının klasik siteye benzer bir yapıda daha çok kendini göstereceğini düşünür.

Rousseau ve Hobbes'ta devlete geçişin teorik haklılığı, doğa durumuna dair her ikisinde de ortak bulunan yargılarla kurulur. Bu yargılar, iki filozofta da doğa durumunun tehlikelerle dolu olarak açıklanmasıyla oluşur. Rousseau, doğal durumdan toplum halinde yaşamaya geçiş ile insanların doğa durumuna ait tehlikelerden kurtulduklarını ve huzur içinde yaşamaya, hak ve ödevlerinin bilincinde akıllı insanlar olmaya adım attıklarını bu dönüşümden özgürlük ile çıktıklarını vurgular(Gürbüz 2014:268-269). Toplum sözleşmesiyle onlar; herhangi bir vazgeçme yerine, daha iyi ve daha güvenli bir durum; doğal bağımsızlık yerine özgürlük; başkasına zarar verme gücü yerine, kendi güvenliklerini seçmişlerdir(Rousseau 2013:31).

Hobbes' un kuramında insanların aralarında birbirlerine söz vererek anlaşmaları ile devlet oluşur. Bu sözleşme, anlaşma ile kurulan devlette doğa durumundan yurttaşlık

durumuna geçiş olur. Yurttaşlık durumunun özelliği, bireylerin birbirine aykırı olan birçok istençleri yerine birliği olan tek bir istencin geçmiş olmasıdır. Her ne kadar çoğunluk istenciyle oluşturulmuş parlamento (fakat mutlak egemenliği elinde tutmak koşulu ile) kabul edilebilir olsa da Hobbes'un devleti monarşik yapıdır ve insanların birbiriyle savaşmasını engellemek amacı bulunmaktadır(Gökberk 2008:254).

Hobbes ve Locke'un şemalarında, insanın temel hakkı, orijinal statüsünü sivil toplum içerisinde muhafaza ediyordu: doğal yasa, pozitif yasanın standardı durumundaydı; sivil toplum içerisinde pozitif yasadan ayrılıp doğal yasaya gitme imkanı, doğal yasaya başvuru yapma imkanı vardı(Strauss 2000:92). Ama bu başvuru etkisizdi; başvuru etkili olmak için garanti sağlamıyordu. Rousseau buradan şu sonuca varmıştır, sivil toplum, pozitif yasadan ayrılıp doğal yasaya başvurmayı olanaklı kılmayacak şekilde inşa edilmelidir.

Doğal yasaya uygun oluşturulan sivil toplum, adil yasayı üretir. Rousseau için genel irade, yani yasaya tabi olan herkesin yasanın yapımında söz sahibi olma durumunda yasa da hata olmaz. Fakat burada bir sorun vardır. O da şudur; eğer nihai adalet kriteri genel iradeyse, halk tarafından önemsenen kabul gören her kuram, kural kutsal sayılmak zorundadır.

Rousseau'nun düşüncesi, ideal olanın hayata geçirilmesini garantilemeye çalışan, rasyonel olanın reel olan ile zorunlu olarak örtüştüğünü kanıtlamaya çalışan veya her mümkün insani gerçekliği özü gereği aşan her şeyi başından savmaya çalışan dünyevi hareket içerisinde kararlı bir adıma işaret eder. Bu tür insani gerçekliğe aşkınlığın varsayılması, daha önceki insanlara, özgürlükle aşırı serbestlik arasında savunulur nitelikte bir ayrım yapma imkanı vermişti(Strauss 2000: 93).

Rousseau için, serbestlik birinin her şeyi yapmasını içerirken, özgürlük onun iyi olanı doğru şekilde yapması demektir. İyi olanın bilgisi ona göre yukarıdan gelmek durumundadır.

Rousseau, Hobbes'un anti teleolojik prensibini benimsiyordu. Bu prensibi Hobbes'un izlemiş olduğundan daha tutarlı bir şekilde izleyerek o, Hobbes'un şemasını reddetmek, başka deyişle, insanın ilkel ve toplumsallık öncesi hali olan doğa durumunun mükemmel bir durum olarak, kendi kendisine yeten bir durum olarak anlaşılmasını talep etmek zorunda kalmıştı(Strauss 2000:94-95).

Rousseau, doğa durumunun, yani insanın başlangıcının, sosyal insanın hedefi haline gelmesini talep etmek zorunda kalmıştı: sadece insan kendi başlangıcından uzaklaştığı ve bu yüzden de bozulmuş olduğu içindir ki bir amaca ihtiyaç duyar. Bu amaç, en başta adil toplumdur. Adil toplumu adil olmayan toplumdan ayıran şey, adil toplumun bir toplumun imkan dahilinde olabildiği kadar doğa durumuna yakın olmasıdır: doğa durumunda insanı belirleyen arzu, yani kendini koruma arzusu, adil toplumun köküdür ve adil toplumun amacını belirler(Strauss 2000:95).

Bu temel arzu, aynı zamanda, ahlaki olandan ayrıldığı şekliyle hukuki olana can veren temel haktır da: toplum, ahlaka dayanıyor olmaktan o kadar uzaktır ki, ahlak topluma dayanır; bundan dolayı toplumun amacı ahlaki terimlerle değil, hukuki terimlerle tanımlanmalıdır; topluma girme yükümlülüğü gibi bir yükümlülük olmaz (veya toplumsal sözleşmenin halk kitlesinde bağlayıcılığı olmaz). Adil toplum, doğası gereği esaret ve yabancılaştırma. Bundan dolayı, insanın bütün sosyal ve ahlaki boyutu aşması ve doğa durumunun bütünlüğüne ve samimiliğine geri dönmesi gerekir (Strauss 2000:95).

Modern siyaset felsefesinde, sözleşme kuramını odak noktası olarak, iyi ve adil bir yönetimin nasıl olması gerektiğini gerekçelendirmeye çalışan, iki anlayış vardır. Bunlardan ilki, özellikle bireyin hak ve özgürlüğünü temel alan liberal siyasal anlayış; diğeri toplumsal ve siyasal yapının kuruluşunu akılcı ilkeyle temellendiren ve bireylere hak ve özgürlük sağlayan cumhuriyetçi yaklaşımdır. Rousseau, ortak yararı önemsemesiyle ve bütün toplumsal tarafların rızalarıyla sağlanan genel irade kavramıyla cumhuriyetçi yaklaşım içerisinde yer alır.

Alain Touraine'e göre, halk egemenliği kavramına dayanan Rousseau, eskilerin özgürlüğü de denilen Antik Yunan'ın siyasal anlayışının modern ifadesi olan cumhuriyetçi düşünce geleneği içerisinde yer alır. Bu düşüncede, aslında halk egemenliği fikri, doğal hak düşüncesini yıkmaktadır; çünkü egemenlik halkta olduğunda, yasallaşan erkin sınırları belirlenemez ve mutlak bir erke dönüşebilir. Bu anlamda cumhuriyetçi anlayışın getirdiği yenilik bir zamanlar Atina'da yurttaşların küçük bir azınlığın katılımıyla sınırlı olan yurttaş yaşamına, bir ülkede nüfusun sürekli genişleyen bir çoğunluğun katılımını sağlamasıdır. Eskilerin bu yeni özgürlüğü, ne özgürlük düşüncesine dayanır ne de haklar düşüncesine (Touraine 2004:121).

Toplumsal ve siyasal yapının temelini ne olması gerektiği düşüncesinde kendini açığa çıkaran sözleşme kuramı, gerekçelendirilebilir hukuksal bir dayanak noktasını temel alacak şekilde devletin kurulmasını amaçlar. Sözleşme temelli olan bu yapıda, bireysel ve siyasal haklar, anlamını bu kuruluşun niteliği çerçevesinde kazanır. Toplumsal sözleşme kuramı, adil siyasal yapının nasıl kurulabileceğine ilişkin bir yöntem ya da araç olarak da kullanılmıştır.

Sözleşmeyle kurulan devletin özelliği, tarafların eşit ve özgür olduğu doğal durumdan, toplumsal yaşam içerisinde taraf olmanın oluşturduğu bireysel çıkar ve haklar, genelin çıkarı ve iyiliğine dönüşen bir yapıda şekil alır. Bu şekillenme negatif bir özgürlük olan bir doğa durumun sınırsız çıkar ve özgürlüğünden, pozitif anlamda özgürlük olan toplumun ortak yararı ve iyiliği şeklinde sınırlandırılmasıyla oluşmuştur.

Özgürlüğe ilişkin Isaiah Berlin'in yapmış olduğu bir ayrıma göre, negatif özgürlük, kişiye bırakılan ya da bırakılması gereken eyleme alanı nedir ya da kişinin başkalarının müdahalesi olmaksızın yapabileceği şey ya da olabileceği şey nedir? sorusuna verilen yanıtta içerilen özgürlük türüdür. Pozitif özgürlük ise, kişinin şunu değil de bunu yapmasını ya da şöyle değil de

böyle olmasını belirleyebilen denetim ya da müdahalenin kaynağı nedir ya da kimdir? sorusuna verilecek yanıtta içerilen özgürlüktür(Berenkert 1998:277).

Ayrıca negatif özgürlük, başkalarının istenmeyen müdahalesinden özgür olmayı; pozitif özgürlük ise, kişinin kendi yaşamını belirleme özgürlüğünü özellikle kişilerin yaşantılarını etkileyen toplumsal ve siyasal karar alma süreçlerine katılma özgürlüğünü ifade eder (Peffer 2001:5).

Sözleşme kurumunda, insan doğası, doğal hak ve doğa durumu genel tanımından hareketle bireysel ve genel olanın anlamlı birliği oluşturulmaya çalışılır. Bu birlik, bireysel olanın, genel alan içinde eritilmesiyle, toplumun siyasallaştırması sürecini içerir.

Haklar, insana yurttaş oldukları için verilir. İnsanın sahip olduğu doğal haklar ancak siyasal haklar temelinde anlam kazanır.

İnsanı doğal olarak iyi bir varlık olarak gören Rousseau, sözleşme öncesi insanlık durumunu, kendi varlığımızı korumak için gösterdiğimiz özenin başkalarına en az zarar verdiği durum olduğundan, barışa en elverişli durum olarak görür.

Doğa hali herkes için eşit ve sınırsız bir özgürlüğün sağlandığı ortamdır. Bu ortam Hobbes' un da bahsettiği gibi bedensel ve zihinsel açıdan eşit insanların sınırsız arzu ve isteklerinden dolayı herkesin herkesle savaştığı bir ortamdır. Bununla birlikte Rousseau'ya göre Hobbes doğal durumdaki insanların akıllarını kullanmama durumunun, onların kendi yetkilerini kötüye kullanmalarını da engellediğini görememiştir.

Habermas'a göre, Hobbes ile birlikte Rousseau da evrensel güvensizliğin ve rekabetin oluşturduğu emniyetsiz durumun toplumsallaşmaya ittiğine inanır. Hobbes'a karşılık Rousseau, toplumsallaşma için gerekli olan politik doğal kötülük tarafından yönetilen durumun, despotik olarak zorlanmış bir toplumsal durumda aşılmadığını, aksine özel çıkarların rekabetiyle birlikte paylaşılan işler ve gereksinimlerin huzursuz ve parçalanmış sistemi içerisinde devam ettirildiğine ısrar eder (Habermas 1978:103).

Rousseau için savaş hali, Hobbes'ta olduğu gibi doğa durumunu değil, toplumsal durumu anlatır. Rousseau açısından toplumsal durum, zorunlu olarak insanın olgunlaşmasının aklının ilerlemesinin sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Bu durumun temel dayanak noktası mülkiyettir. Mülkiyet düşüncesi, insanın ihtiyacından fazlasına el koymasıyla birlikte, insanın doğayla girmiş olduğu mücadele sonucu şekil alan bir düşüncedir.

Rousseau için insan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur(Rousseau 1994:14). Toplum halinde yaşarken kendini efendi olarak gören insan, efendisi olduğunu sandığı bu durumun aynı zamanda kölesidir. Bununla beraber karşılıklı sözleşme doğrultusunda oluşan adil toplum durumunu eşit ve özgür olarak görür.

Rousseau, Hobbesçu sözleşme şekline ilişkin bir yandan mutlak bir yetki, diğer yandan boyun eğiş istemesi nedeniyle tutarsız bir sözleşme olacağını ifade eder. Sözleşmede bütün hak

ve özgürlüklerden vazgeçme durumu iradeden vazgeçme olgusunu da ortaya çıkaracağı için sözleşme insanlıkla bağdaşmaz. Boyun eğdirilmiş bir irade varsa orada hak ve özgürlükten bahsedilemeyeceğini dile getirmiştir.

Tam bir boyun eğişle hak olan özgürlükten vazgeçiş, özgürlüğü bize sağlayabilir mi? Kölelik ve hak çelişkili kavramlardır, birinin bulunduğu yerde öteki bulunamaz. Kişinin, köle değil de bireysel hak ve özgürlüklere sahip olması için, sahip olduğu hakkın ve özgürlüğün daha fazlasına sahip olmaması şartıyla, herkesin aynı hak ve özgürlüğe sahip olduğu bir toplumda yaşaması gerekmektedir.

Eğer bir kişi bile daha fazla hakka sahipse, sahip olan kişinin öznel irade ya da isteminin bütün herkesin isteğinin üzerinde olması söz konusudur. Bu durum, öznel irade ya da buyruğun, diğer bütün irade ve buyruklara karşı işlemesi sonucunu da beraberinde getirecektir. Dolayısıyla herkesin buyruğunda kaldığı genel bir irade, herkesi eşit ve özgür bir hak sahibi yapacaktır. Bu, herkes için genel iradenin geçerliliğidir. Kişi, kendi üzerinde, kendinden daha fazla hakka sahip birini kabul etmemek şartıyla bütün diğerleriyle bir araya geldiğinde, yine herkes için eşit hakkı doğuracak olan genel iradenin buyruğuna girmiş olduğunda, kendi buyruğuna girmiş olacaktır(Coşkun 2014:300-301).

Diğer yandan Rousseau için, birey ya da grup yararı karşısında, her yararın ve çıkarın üzerinde olan bir kamu yararı ya da çıkarı temeldir. Her iradenin üzerinde olan bir genel irade, tek tek iradelerin toplamından daha fazla olan bir bütünlüktür. Bu yönüyle, genel irade tek tek istek ve iradelerin toplamına eşit olan herkesin iradesinden de ayrılır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlükteki, bireysel irade ve özgürlük, doğa durumunda kaybedilen istek ve özgürlüğe karşılık gelecek şekilde, olmayan bir durumu ifade edebilir ya da anlamı doğa durumu haliyle ilişkili bir açıklamayla anlamlı kılınabilir; çünkü bireyin toplum sözleşmesiyle yitirdiği şey, doğal özgürlüğüyle isteyip elde edebileceği şeyler üzerindeki sınırsız bir haktır. Kazandığı şeyse, toplumsal özgürlükle, elindeki şeylerin sahipliğidir. Kişinin, sahiplik olarak bu özgürlüğü, kendi bedeni ve şeyler üzerinde bir hak sahipliği biçimindeki mülkiyeti, toplumsal yasalarla sınırlandırılmış ya da belirlenmiştir(Coşkun 2014:302).

Toplumsal sözleşmeyle genel iradenin hakim olma durumu, toplumun siyasallaşması veya siyasetin toplumsallaşması anlamına gelir.

Toplumsal duruma geçiş Rousseau için aklın ilerlemesi sonucunda sürdürülemez olan doğal durumun, sözleşme biçiminde ortaya çıkan güç karşısında boyun eğme anlamını taşır. Bu güç aklın doğaya üstün gelmesi ve doğa yasasının akıl yasasına dönüşmesiyle birlikte doğal haklar akılcı siyasal haklara dönüşür.

Doğal durumda özgür ve eşit olan bireyler, devletle birlikte, doğal durumdan kendi kendini sınırladıkları doğal olmayan duruma geçmiş olurlar. Bu doğal olmayan durum, kendi

dışında ama kendi onayının ya da iradesinin devri ile oluşturmuş oldukları kendinden büyük bir güç sayesinde olacaktır(Coşkun 2014:303-304).

Rousseau için bireyler adalet ve özgürlüğü kişisel iradenin bağlı bulunduğu genel iradeye borçludurlar.

Doğa durumuna Hobbes'un bakış açısından bakarsak onun doğa durumunu kavram olarak görme nedeninin devletin gerekliliğini açıklamak ve onun yokluğunda neler olabileceğini ortaya koymak istediğini görebiliriz.

Devleti canavarla özdeşleştiren Hobbes, devleti mükemmel bir yapı olarak görmemektedir. Bununla birlikte insanların bir seçim yapması gerekmektedir; ya doğa durumunda özgür ama korku içinde yaşayacaklar; ya da Leviathan'ı seçecekler ve bu özgürlüklerinden feragat edip bir egemene boyun eğecekler ama korkusuz ve huzur dolu bir hayat süreceklerdir(Zarakolu 2013:164).

Devlet kavramını temel almak için Hobbes doğal durum kavramına açıklık getirir. Doğal durumda, herkes herkesle sürekli savaş halindedir. İnsanlar onları korku altında tutacak bir güç olmadan birbirleriyle savaş halindedir. Bu savaş herkesin herkesle savaşır.

Hobbes doğal durumundaki savaşta herkesin her şey üstünde hakkı olduğunu ve insanların bu durumun sefaletini anladıklarında içinde bulundukları savaş durumundan kurtulmak isteyeceklerini ama bunu her şeyin üzerinde sahip oldukları haktan vazgeçerek sözleşmeler yaparak hayata geçirebileceklerini vurgulamıştır.

Toplumda hepimiz bir güçle karşı karşıya olduğumuzun bilincindeyiz. En özgür toplumda bile, istediğimiz gibi davranmamıza müsaade edilmez. Belirli sınırların içerisinde davranmak zorunda olduğumuz bir gerçektir(Bochenski 2009:80). Hobbes'taki doğa durumu, şehrin yasalarından bağımsız hukuk öncesi durum olmakla birlikte, şehri kuran ve şehrin ortasında bulunan bir eşittir(Agamben 2013:131). Güç olgusu sadece maddi eylemler üzerinde etkilidir. Buna dayanarak insanların düşüncelerinin, isteklerinin maddi eylemlere esir olduğunu söyleyebiliriz. İyi bir yaşam için insanın kendisine saygısının olması gerekir. Önümüze çıkabilecek her türlü engele karşı içimizdeki iyi yönü hedef alarak amaçlarımızı gerçekleştirmeliyiz. Bunları yaparken başkalarına karşı da saygılı olmalıyız.

Hobbes'a göre egemenlik, iki yoldan elde edilir. Birincisi; bir kimsenin, kabul etmezlerse onları yok etmek kudretiyle, çocuklarını veya onların çocuklarını kendi yönetimine boyun eğdirmesinde; veya düşmanlarını savaş yoluyla kendi iradesine tabi kalması ve ancak bu şartla hayatlarını bağışlamasında olduğu gibi, doğal zor iledir. İkincisi ise, bir kişiye ve bir kurala, onun kendilerini başkalarına karşı koruyacağı, inancıyla, tabi olmak için insanların gönüllü olarak kendi aralarında anlaşmalarıdır. Bu ikincisi, siyasal bir devlet veya bir devlet olarak; birincisi ise, edinilmiş devlet olarak adlandırılır(Hobbes 2016: 136-137).

Latince'de Civitas denilen, Devlet adlı o büyük Ejderha yaratılır; bu, doğal insanın korunması ve savunulması için tasarlanmış olup ondan daha büyük bir cesarete ve kudrete sahiptir ve onda, egemenlik bütün gövdeye canlılık ve hareket veren yapay bir ruhtur; yargıçlar ve diğer yargı ve yürütme görevlileri, yapay eklemler; egemenlik makamına bağlı her eklem ve organa kendi görevini yaptıran ödül ve ceza, doğal gövdede aynı işi yapan sinirlerdir; tek tek organların/üyelerin servet ve zenginlikleri ise kuvvettir; saluspopuli halkın esenliği onun görevidir; bilmesi gereken her şeyi ona bildiren hukukçular, hafızadır; adalet ve yasalar yapay bir akıl ve iradedir; uyum, sağlıktır; nifak, hastalıktır; iç savaş ise ölüm(Hobbes 2016:17).

Hobbes devlet egemenliğini güvenlik endişesinden yola çıkarak bir zemine oturtmak istemiştir. Devlet otoritesinin kaynağı tanrısal iradede değil, toplumu oluşturan bireylerin kişisel güvenliklerini sağlama düşüncelerinin bir ürünü olarak toplumsal sözleşmedir. En kötü düzenin bile düzensizlik ve savaştan çok daha iyi olduğu sonucuna varan Hobbes'a göre, doğa durumu, sürekli devam eden bir savaşın ve buna bağlı olarak karşılıklı güvensizliğin söz konusu olduğu süreçtir.

İnsanın hayatını devam ettirebilmesi için güç önemli bir olgudur. Hobbes'ta güç kavramını önemser. Güç isteği diğer isteklerle de bağlantılı bir istektir Hobbes'un politika felsefesinin dinamiği güç kavramıdır. Nesnel zorunlulukla istenir. Bu türden bir zorunluluğun dile getiriliş şeklidir..

Temel olan güdümüz yaşama güdüsü olup, bu güdünün arkasında ölüm korkusu ve güvenlik isteği yatmaktadır. Hobbes için, doğa durumunda insan geleceğini nasıl güvence altına alacağını düşünür. Buna ölüm korkusu eşlik eder. Korku akli rasyonel hesaba sevk eder(Zeylüt 2010:34).

Güç, ahlaki olarak nötr anlam taşır. Güç kaygısı insanın ilkel güdüsünden uzaklaşıp yabancılaşması sonucunda ortaya çıkar.

Bir insan eğer kendini güvende hissetmiyorsa hayatını sürdürmekte zorluk çeker. Sürekli anlaşmazlıkların yaşandığı bir toplum düşünürsek, insanların rahat ve huzurlu yaşaması için bu olgunun ortaya çıkması gerektiğini anlayabiliriz. Güvende hissetmeme durumu devlet kavramının temelini oluşturmaktadır.

Yazımın genelinde ortaya koyduğum liberalizm anlayışının, küçük ölçekte de olsa yansımalarını Hobbes'un doğal durumundaki insanda görmek mümkündür. Ona göre, insanların arasında doğuştan gelen bir eşitlik vardır. İnsan bedeni güçsüz olsa bile bu farkı zihinsel yetenekleriyle kapatabilir. Hiçbir insan diğerinden üstün değildir. Doğal durumun tanımından ve etkilerinden sonra doğal durumdan bir sonraki adımı devlet kavramını anlatmaya çalışacağım.

2.3. Devlet Kavramı

Devlet bir organizasyondur. Ortada bir devlet olabilmesi için, siyasal iktidara belli yetkiler verilmiş olması ve bu siyasal iktidarın birtakım roller, kurallar, kaynaklar gibi belli amaçlar doğrultusunda tasarlanmış, farklı, birleştirilmiş ve birleştirici çıkar ve amaçlara hizmet eden düzenlemeler aracılığıyla uygulanması gerekir. Organizasyon olarak devlet, toplumsal yaşamın siyasal yönlerini hem birleştirir hem de başkalaştırır(Poggi 2007:27-28).

İktidar biçimlerini, etken ve edilgen öznenin davranış biçimlerine bir sınır getirmek için kullandığı olanaklara gönderme yaparak sınıflandırabiliriz(Aktaran Poggi 2007:3).

Buna dayanarak iktidar kavramının üç ana başlıktan oluştuğunu görebiliriz. Bunlar; ekonomik, ideolojik ve siyasal iktidardır. Ekonomik iktidar, belli mal varlığına sahip insanların bu mal varlığına sahip olmayan insanlara kendi davranışlarını kabul ettirmeye ve onları yönlendirmeye çalıştıkları iktidar türüdür. İdeolojik iktidar ise, düşüncelerin otorite tarafından tanımlanıp kalıplara koyulmasını içerir. Üçüncü olarak siyasal iktidar, fiziksel şiddet uygulayabileceği tüm olanaklara sahip olmayı içerir. Siyasal iktidara zor kullanabilen iktidar olarak da bakabiliriz.

Her kim inandırıcı bir tarzda bir başkasını yok etme tehdidi ile yöneltebileceği bir makamdaysa, o kişinin elindeki potansiyel yaptırım gücü, diğer tüm yaptırımlara kıyasla tartışılmaz bir üstünlüğe sahiptir. Bir toplumda kimin elinde böyle bir yok etme gücü varsa, daha sonra olacakların belirleyicisi de odur(Narr 1980:543).

Yapılan gözlemler, ister basit ister karmaşık her toplumun bir yasa çerçevesinde düzenlendiğini yapılan uygulamalarını yasaya bağladıklarını göstermektedir. Bir topluluğa toplum diyebilmemiz için kurallarla düzenlenmiş olması gerekir.

Bir yapıyı devlet olarak adlandırabilmemiz için uygulama açısından yöneten ve yönetilen kavramlarının varlığı ve ayrıca yasa açısından da dünyevileştirilmiş bir yasa olarak yapılandırılmaya ihtiyacı vardır.

Bu açıdan, devletli toplumdan söz etmek için iki unsurun mutlaka bir araya gelmesi gerekiyorsa da devleti düşünmenin asıl unsuru, insanı ya da toplumu yasa yaratıcı olarak düşünebilmektir. Öyleyse devlet, bir kavram olarak ancak, yasa – uygulama ilişkisi salt dünyevi bir çerçevede düşünüldüğünde ortaya çıkabilir(Akal 2000:18).

Devlet özelliklerini kurulduğu bölgeye yön veren koşul ve amaçlarından alır. Devlet, iktidarını uyrukları üzerinde kurar. İktidar kurabilmeleri için kalabalık olmaları gerekmektedir. Bu yüzden de sözleşme yaparak birleşme yolunu tercih ederler. Bunu iktidar olabilmek için sürekli olarak iktidar kalabilmek için yaparlar.

Devletin özü, sosyal dokunun içinde yönetenler ve yönetilenler arasına giren onarılmaz bir kesintinin varlığıdır. Yani kral soyundan gelen çocuklardan sonuncusunun, halk soyundan

gelen en saygın yaşlı karşısında öncelik elde ettiği her durumda devlet ortaya çıkmıştır(Terray 2000:101).

Devlet toplumu önemsemek zorundadır. İki taraf arasında sosyal hayat temelinde anlaşma yapılır. Devlet, topluma karşı olan görevlerini yerine getirmelidir. Güvenliği sağlamak, topluluğu komşularına karşı korumak devletin görevleridir. Toplumdaki ailelerin özel hayatı din alanının büyük bir kısmı devlet müdahalesinin dışında olması gerekir.

Devlet kavramı siyaset felsefesinin temel kavramlarından biridir. Devlet kavramının içini birey kavramı doldurur. Bu kavram birey sayesinde anlam kazanır. Bireylerin aralarında sözleşme yaparak anlaşma sağlamaları sonucunda devlet kavramı oluşur.

Bütün toplumsal yapıların temelinde bir grubun diğeri üzerinde üstünlük kurmak istemesi ve eşitsiz güç ilişkileri iktidar kavramıyla ifade edilir. Toplumsallaşma ve iktidar ilişkileri beraber ele alınan kavramlardır. Devlet kavramı her beşeri faaliyetin içinde bulunur. Devlet kavramının farklı anlamları vardır. Bu anlamlar; kurumlar bütünü olarak, toprak birliği veya baskı aracı olarak açıklanabilir.

Devletin temel işlevi, sosyal düzenin idamesini sağlamaktır. Devlet, düzeni destekleyen bir kurumdur(Heywood 2014:126).

Devlet, ontolojik açıdan, belirli ilişkiler uzamında başı ve sonu belli olan bir yapıdır(Yıldırım 2013:61). Hayat, özgürlük ve mülkiyet kavramları insanı insan yapan ve yasalardan üstün olan kavramlardır.

Hayat, özgürlük ve mülkiyet kavramları insanlar yasalar yaptığı için var olmamıştır. Tersine bu kavramlar insanı hukuk yapmaya sevk etmiştir(Bastiat 2010:18).

Devlet toplumun iç ve dış tehlikelere karşı güvende olmasını sağlar. Hukuki bağlam olarak düşünüldüğünde kanunlar koyar, yasaklar çıkarır. Böylelikle sosyal düzen sağlanmış olur. Diğer devletlere karşı toplumu temsil eder. Devlet, egemen ve meşru iktidar anlamına gelir.

Devlet, belirli bir sınır dahilinde egemen bir hükümet yetkisi olan ve bir dizi kurum aracılığıyla otorite uygulayan bir siyasi birliktir(Heywood 2014:127).

İlkel toplumlarda siyasi teşkilatların kurulmadığı toplum ve devletin birbirine karışmış olduğu görülmektedir. Siyasi kurumların oluşturduğu devlet şekilleri daha sonraları ortaya çıkmıştır. Her insan topluluğu gibi devlet de toplumun içine doğmakta ve yaşamaktadır(Çuhadar 2017:1).

Bireylerin hak talebinde bulunacakları ya da buna gereksinim duymaksızın birey haklarını güvence altına alacak olan yegane organ devlettir. Toplumsal bağlamda yasa koyma, güç kullanma ve cezalandırma yetkilerini elinde bulunduran devlet, bireyle olan ilişkilerini de kendisi belirler, insan hakları ihlaline neden olacak tek organ devlettir(Beriş 2014:138). Yani insanın haklarını güvence altına alacak ve uygulayacak güç de devlettir; bunları ihlal ederek bireyi hak kaybına uğratma ihtimali bulunan örgütlenme de(Beriş 2014:139).

Tüm bu tanımlamalardan sonra aklınıza şu sorular gelebilir; devlet ne yapmalıdır? İşlevi nedir? Devletin birey karşısında konumu nasıl olmalıdır? Devlet hangi alanlarda bireyi kendi tercihiyle bırakmalıdır? Bu noktada Humboldt'un kesin olarak dile getirdiği bir noktayı aktarabilirim. Ona göre devlet, insanların güvenliğini sağlama dışındaki konulara karışmamalıdır.

Devlet bir inanç sistemi dayatıp düşünce özgürlüğünü cezalandırırsa bağımsızlık durumu da ortadan kalkar. Oysa azınlıklar hayatını devam ettirebilmeli, düşüncelerini özgürce geliştirebilmelidir. Bu durum güvence altına alınmazsa insanlar tek bir kalıba girmeye zorlanacaktır. İnsanlar özel hayatları ve düşüncelerinden dolayı yargılanmamalıdır.

Bir toplumun var olabilmesi için kanunlar ve kurallar gereklidir. Bireysellik ve kendine özgünlük durumu olmadan bireylerin kendini geliştirebilmeleri mümkün değildir. Hangi politik düzen olursa olsun bu iki olguyu koruma amacıyla olmalıdırlar.

Bu bakış açısından bakarsak minimal devlet anlayışını kavrayabiliriz. Minimal devlet, bireylere mümkün olan en geniş özgürlük alanını vermeyi amaçlayan devlet biçimidir. Bu biçim liberallerin idealindeki devlet biçimidir. Bu anlayışta devletin değeri, bireylerin davranışlarına sınır getirme ve bireyin başka bireylerin haklarını tecavüz etmelerini önlemek için sahip oldukları kapasiteden belli olmaktadır. Devlet sadece bir koruma organı olarak vardır.

Devlet, insanlar tarafından uzlaşılan sözleşmeyle oluşturulmuş bir varlık olup, toplumdaki her insanın hakkını korumakla görevlidir. Hiçbir devlet veya devlet anlayışı onun oluşmasını sağlayan bireylerden üstün olamaz. Şunu unutmamamız gerekir ki, devleti var eden, ona anlam veren bireydir. Devlet baskıcı bir tavır sergilemekten her zaman kaçınmalıdır. Bireylerin kendilerini ifade ermelerini, özgürce yaşamalarını, bir başka insana zarar vermeden yaşamlarını kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmelerini sağlamalıdır. Devlet, her şeyden önce bir insan kurumudur yani temelini sosyal kurumlar gibi tarihsel koşullarda değil, tür olarak insanın varlık koşullarında yapısal özelliklerimde bulur.

Devletin bir insan kurumu olarak amacı, grup halinde yaşayan insanlar arasında kendiliğinden kurulan toplumsal ilişkileri hukuka ve adalete dayanan ilişkilere çevirmek ve kamuyu işlemektir. Hukuksal bir insan kurumu olarak devletin iki ana işlevinden söz edilebilir: vatandaşlarının temel insan haklarını güvence altına almak ve yaşanabilmesini sağlamaktır(Kuçuradi 2007:43).

Vatandaşlık anlayışının doğru bir şekilde yapılandırılabilmesi için yasa koyucuların insan haklarını temellendirirken insani değerlerden yola çıkması gerekir. İnsan onur sahibi bir varlık olduğu için değerlidir. Bununla beraber devletle vatandaş arasındaki ilişkinin de iyi çözümlenmesi gerekmektedir.

Devletlerin, kişilerin haklarını vatandaşları tarafından emanet edildiğinin bilincini yitirmeden davranmaları gerekmektedir. Aksi halde devletler vatandaşlarına monark bir

davranış biçimini dayatan, vatandaşlığı bir lütuf olarak kişilere veren bir anlayış taşımaya devam edecektir(Şahin 2014:293).

Bir ülkede temel hakların devletçe her vatandaşı için sağlaması bir gerekliliktir. Dünyanın her yerinde aynı şekilde olmalıdır. Bir devletin vatandaşlarına çizdiği sınırlar ise kişi hakları (ekonomik ve sosyal haklar) ile belirlenir. Temel haklar ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir. Fakat önemli olan durum o ülke sınırları içerisindeki tüm vatandaşların eşitliği ilkesine göre uygulanıp uygulanmadığıdır. Aksi halde vatandaşlar arasında adaletsizlik oluşacağı unutulmamalıdır(Kuçuradi 2007:47).

Lerner'in adil dünya hipotezine göre insanlar dünyanın, iyilerin ödüllendirildiği, kötülerin ise cezalandırıldığı bir yer olarak inanmaya güdülenmişleridir. Bu inanç, fiziksel ve sosyal çevrenin, sürekli değişen, kaotik, dolayısıyla stres ve güvensizlik doğuran bir ortam olarak değil, durağan ve düzenli bir ortam olarak algılanmasını sağlar. Adil dünya inancı, insanlara dünyanın güvenli ve kararlı bir yer olduğunu, böylece hak ettikleri şeyleri elde edebileceklerini düşünmelerini sağlar(Tutumlu 2014:194).

Adil dünya inancının sosyal işlevi ise, insanların gelecek adına yaptıkları eylemlerde kendini gösterir. Bu inanç bağlamında insanlar yaptıkları edimlerin ödüllendirileceğini düşünürler.

Yapılan devlet tanımlamalarının ortak yönleri olsa da her düşünür devletin işlevini, topluma karşı yapması gereken eylemleri, bireyin devlet karşısındaki konumunu farklı bakış açılarıyla açıklar. Hobbes için sözleşme ile yaratılan devlet, insanlardan üstünken, Humboldt için devlet, toplumun en büyük yaratımıdır. Ama ona göre devlet, yurttaşlarının yalnızca güvenliğini sağlamalı insanların pozitif mutluluğuna karışmamalıdır. Güvenlik dışındaki kamu hizmetlerinin devletin faaliyet alanının dışında kalması gerektiğini savunur(Humboldt 2004 :1-3).

3. HOBBS'TA DEVLET KAVRAMI

3.1. Hobbes'ta Devlet Kavramı'nın Çıkış Noktaları

Hobbes için, sözleşme ile kurulmuş bir devlet, tek tek insanların sahip oldukları doğal hakkı, insan üstü bir varlık olan devlete, devleti temsilen egemene vermelerini içerir. Sözleşme, herkesin doğal haklarından vazgeçmesi demektir. Artık insanların kendi varlıklarını korumak ve hayatlarını sürdürmek için her şeyi yapmaya hakları yoktur. Sözleşme, otoriteye insanlara neyi yapıp, neyi yapmama haklarının olduğunu söyleme gücü verir.

Hobbes için, insanların bütün eylemlerini düzeltmek için yeterli kuralların olduğu bir devlet yoktur. Bu yüzden de böyle bir şey imkansızdır. Yasalarca müsaade edilen tüm eylemlerde insanlar, kendileri için en yararlı olacak şekilde akıllarının öngöreceği şeyleri yapma özgürlüğüne sahiptirler(Kulak 2014:228).

Uygarlık, yaşama belli bir sınır koymak demektir. İnsanın özgürlüğü devletin ve hukukun sınırladığı alanı içerir. İnsan yaptığı sözleşmeyle bu sınırlama durumuna razı olmuştur. Güvensizlik ortamından korunmak için. Güvenliğin sağlanması adına rızanın olması gerekir.

Doğa her şeyi herkese vermiştir. Her insan kendini koruma hakkına sahiptir. Savaş, kuvvet yoluyla mücadele etmek istencinin kelimeler ve edimlerle bilindiği zamanı içerir. Diğer tüm zamanlar ise barıştır. İnsanların edimleri istençlerinden istençleri de korku ve umutlarından kaynaklanır. İnsanlar bu yüzden yasaları ihlal edebilirler. İnsanlar, güvenlik ve kuruma umudu ile gücünü ve yeteneğini diğer insanların önüne geçmek için kullanır. Güvenlik garantisi olmadığı sürece, kendi başının çaresine bakma hakkı vardır. Barışın korunması için güvenlik şarttır. Güvenliği taraflar arasındaki uzlaşısı sağlamaz. Bireysel çıkar ile genel çıkar çatıştığı zaman, genel iyilik için varılan uzlaşmanın ve karşılıklı yardımın çökmesine engel olacak bir korku faktörü gereklidir.

Hobbes'un düşüncesinde, devletin ilk ve tek amacı uyrukların güvenliğini sağlamaktır. Bu yüzden Hobbes, egemene itaat yükümlülüğünün sınırını güvenlikle çizmektedir. Güvenliğin olmadığı yerde itaat de beklenemez. Her şeyi ölüm korkusu belirlediği için uyruklar sözleşme gereği: egemene, egemenin yasalarına itaat etmek zorundadır. Bu aynı zamanda rasyoneldir. Geleceği hesaplayabilen insan egemene itaat ile can ve mal güvenliğinin sağlanacağını da bilmektedir. Bu aynı zamanda adaletin de sağlanması anlamına gelir. Adalet rasyonelliği ifade eder. Rasyonellik, uyruğa yapılacak uygulamanın belli kurallarla önceden saptanması, uyruğun keyfi muameleye maruz kalmaması demektir.

Siyasal iktidarı, büyük bir güçle temellendirmiş ve mutlak iktidarın zorunluluğunu tutarlı bir biçimde savunan Hobbes'un kuramında belirttiği mutlak iktidar anlayışı gerçekte

modern devlet anlayışının ta kendisidir(Ağaoğulları-Kökler 2000:152). Aslında Hobbes, merkezileşmiş otoritenin belli bir biçimde modern devletlerin ana belirtisi olduğuna inanmakla yanılmamıştır(Sabine 1969:153).

Hobbes'a göre siyaset biliminin amacı, siyasal olayların arkasındaki neden-sonuç ilişkilerini ortaya koyarak barışı sağlamaktır. Ancak o güne dek hiçbir düşünür bunu başaramamıştır.

Hobbes için, devletin hakkı ve yurttaşlarının görevlerinin incelenmesinde, insan doğasının ne olduğunu, bir devletin kurulması için hangi özelliklerin uygun olup olmadığını, insanların hangi şartlarda bir devlet çatısı altında birleşmek istediklerini ve nasıl davranmak zorunda olduklarını anlamak gerekir (Hobbes 2007:önsöz 11).

Siyasal toplumun ne olduğunu ortaya koyabilmek için, insanlardan hareket etmek gerekir. Hobbes'a göre, insan doğası hakkında ne kadar açık bilgiye sahip olunursa doğal hukuk ve siyaset hakkında da o kadar açık düşüncelere ulaşılır.

Eğer insan eylemlerinin nedenleri, kesin olarak bilinebilseydi, insanlardaki hırs ve açgözlülük etkisiz hale getirilebilirdi böylelikle insanlar barış ve huzur içinde yaşama şansına sahip olurlardı.

İnsanın toplumsal bir özelliğe sahip olduğu düşüncesine karşıdır. İnsanların ihtiyaçlarını tek başlarına karşılayamadıkları için bir araya gelmiş oldukları fikrini reddeder. Geçmişte yapılmış olan insanın doğuştan toplumsal yapı taşıdığı yollu açıklamalar Hobbes için yanlıştır. Böylesi hatalı bir inancın kaynağı insan doğası hakkındaki gerçeküstü bir görüşten kaynaklanmaktadır.

Hobbes açısından, insanlarla beraber olmamızın nedeni onlardan yarar geleceğini düşünmemizde saklıdır. Temelde çıkar sağlama düşüncesi vardır. Hobbes sosyalleşmenin temel nedenini sevgi değil, karşılıklı korkuya dayanan bir çeşit politik bir ilişki olarak görmektedir. Bu birliktelikler asla iyi niyetli değildir. Hobbes toplumsal olmanın temelinde çıkarın ya da gururun varlığına işaret etmektedir. Toplumsallık arkadaşlığın, dayanışmanın değil, benlik sevgisinin bir ürünüdür.

Doğadaki her canlının ilk hedefi yaşamını sürdürmektir. Bedensel bütünlüklerini korumak için kendilerinden güçlü olanlardan kaçarak ya da saklanarak, güçlü konumda iseler saldırarak yaşamlarını sürdürürler. Temel ayrım zarardan kaçıp faydalı olana yaklaşma eğilimidir.

Doğa durumunda insanların reddetmeyeceği temel bir ilke vardır: Eğer biri kendini ölümden korumak için elinden geleni yaparsa, burada akla aykırı bir durum söz konusu değildir. Meşru bir durumdur. Bu Hobbes'un kuramındaki evrensel olan tek ilkedir. Evrensel olma durumunu, insanların kendilerini ölümden korumak adına ne yapılması gerekiyorsa yapacakları düşüncesine dayandırmıştır.

Bu durumu dayanak noktası olarak Hobbes iki duyumu birbirinden ayırır. Bunlar; istek ve nefrettir. İnsan için yararlı olana yönelmeyi Hobbes istek, zararlı olandan kaçınmayı da nefret olarak açıklar. İnsanlar bir şeyi arzu ettiklerinde onu sevdikleri; bir şeyden kaçındıklarında ise nefret ettikleri anlaşılır. Öyleyse sevgi ve arzu benzer duygulardır. Fakat aralarında fark vardır. Arzu nesnenin yokluğu ile ifade edilir. Sevgi ise sevilen nesnenin varlığını ifade eder.

Hobbes'un tutkular incelemesinde insanın zayıflığı ve bencilliği ortaya çıkar. Kudret ve kibir arzusu, neredeyse insanı üstesinden gelemeyeceği bir var olma sorunuyla karşı karşıya getirir. Ama bu korkulu durumdan çıkmanın yolu, yine insan doğasında var olan diğer tutkular ile, ölüm ve yaralanma korkusu ve rahatlık arzusuyla sağlanır. İyi ve kötü herkese göre değişse de, iyi ve kötünün ne olduğuna bireyler karar verdiğinde ulaşılan sonuç, hayatta kalmanın iyi, ölmenin ise kötü olduğudur(Warrender 1992:352).

Hobbes'un görüşünde insanlıktan beklenen en büyük iyilik yoktur. Sadece sakınmak istediğimiz en büyük kötülük vardır. İnsanoğlu için iyi bir yaşam nihai ya da büyük bir iyilik sahibi olmakta değil, sadece dinamik arzularımızın tatmin olmasından ibarettir.

İnsan için kendini koruma ve güvenlik içinde bulunma isteği, sürekli bir sorundur. İnsan, üzerindeki ölüm tehlikesini düşünebilen bir yaratıktır, dolayısıyla gelecek, insanı sürekli meşgul eder. İleride ölümden uzak, güvenli bir duruma ulaşmak için duyumlarını, tutkularını rasyonel bir hesap içinde değerlendirmeye çalışır. Ayrıca insan gelecekteki hazzın tatminini, şimdiki bir hazzın tatminine yeğler. Fakat sürekli bir gelecek olduğundan, hiçbir zaman kesin bir tatmine ulaşamaz. Bu yüzden dur durak bilmeksizin, kendini hazza ulaştırıp elemden uzaklaştıran davranışların neler olacağını saptayabilmek için hesap yapmak ve geleceği ön görmek zorundadır.

Geleceği düşünürken yarattığı sözcükleri sistematik bir şekilde kullanıp teleolojik hesabı geliştiren, dolayısıyla da genel yasalara, bilime ulaşabilen tek canlı insandır. İnsanın teleolojik hesabı nedenleri bilerek sonuçları, sonuçları bilerek nedenleri bulmaktır. Aklını kullanarak rasyonel hesap yapan insan, tutkularını (özellikle en güçlü tutku olan ölüm korkusunu) doğru yönlendirip barışa, yani toplum durumuna varır. Böylece insan konuşma ve geleceği düşünme yetisiyle hareket ederek toplumsal insanın, yani insanın kendisinin yapıcısı ve sanatçısı işlevini yerine getirir(Ağaoğulları-Kökler 2000:175). Bizler aklımızı kullanarak üstün ya da yüce görüşler veya ahlaksal doğrulara ulaşmayız, akıl bize yalnızca sonuçları daha iyi hesaplama gücü vermektedir(Hampsher-Monk 2004:41).

Hobbes için doğal hak, insanın mükemmelliğinden değil, tüm insanlığın zamanının çoğunun belirleyicisi olan temel ihtiyaç ve güdülerinden çıkarılmalıdır. Bu güdüler tek bir prensip altında birleşebilir. O da kendini koruma isteği ya da başka bir ifadeyle ölüm korkusudur.

Bu demektir ki, medeni toplumun beşiğinde duran, şan şerefin veya gururun saçtığı parıltı ve göz kamaştırma değil, ama ölüm korkusunun saçtığı dehşettir: medeniyetin kurucuları, kahramanlar değildi, ama çıplak tir tir titreyen insanlardı. Politik yönetim tesis edilmez, ölümden duyulan korku, bu yönetimden duyulan korkuya dönüşür. Bununla birlikte, kendini koruma arzusu, kendi rahatını koruma arzusu olarak genişler (Strauss 2000:86-87). Bu noktalarla birlikte Hobbes'un doğal durum kavramına açıklık getirmeye çalışacağım.

3.2. Hobbes'un Doğal Durumu

Hobbes'un doğal durumu üç temel kavrama dayanmaktadır. Eşitlik, güvensizlik ve egemenliktir. Doğal durum Hobbes için bir insanlar kalabalığıdır. Toplumun devletin ortaya çıkmasından önce "güvenlik gereksinimi" içinde olan ve bu nedenle öteki insanlar üzerinde iktidar kurma isteği ile dolu insanlardan oluşmuş bir "doğa durumu" varsayımıdır. Bu tasvirden ibaret olarak ileri sürülen "doğa durumu" nun tarihsel doğruluğu zaten Hobbes için önemli değildir. Çünkü Hobbes'un amacı tarih değil, çözümleme yapmaktır.

Hobbes'un doğal durum kurgusu, ileride sistemli bir şekilde ortaya koyacağı "egemenin/devletin" var olmasının, ortaya çıkmasının temel savı olarak kabul edilmelidir. Devletin siyasal gerekliliği ve meşruluğu doğal durum üzerinden sağlanacaktır.

Hobbes için herkesin eşit olduğu ortam güvensizliğin temel sebebinin oluşturur. Şartları eşit iki kişi elde etmeye çalıştıkları ve sadece bir kişinin sahip olabileceği şey için mücadele ederler ve bu durum birbirlerine düşman olmalarına sebep olur. Varlıklarını korumak veya sadece zevk almak amacıyla birbirlerini egemenlik altına almak için çabalarlar.

Herhangi bir kimsenin başkalarına olan güvensizliğinden kurtulmak için kendisi için tehlikeli olabilecek kadar büyük olan başka bir kuvvet kalmadığını görünceye kadar her türlü hile ve zor kullanımıyla olabildiğince çok insanı hakimiyeti altına almaktan başka akılcı bir yol yoktur (Hobbes 2008:93). Bu ise sürekli savaş halinden başka bir anlama gelmemektedir. Güvensizlik, bir insanın kendi varlığını korumak amacıyla diğer insanlar üzerinde egemenliğini arttırmak istemesiyle savaşın yolunu açmakta, aynı zamanda bunu akılcı bulmaktadır.

Sabine'e göre, Hobbes "doğal" sözcüğünü farklı iki anlamda kullanmaktadır. Bazen doğal ifadesi, insanın güvenlik kazanmak için kendiliğinden yaptığı şey anlamına gelirken, düpedüz açgözlülük ve saldırganlık anlamında, bazen de yetkin aklın insana kendi güvenliğini koşulların izin verdiği ölçüde sağlamak amacıyla yaptırdığı şey anlamında kullanılmaktadır. Bunun nedeni olarak Sabine, Hobbes'un akıl ve arzu arasındaki bağlantıyı veya aklın arzuyu etkileme biçimi konusundaki ilişkiyi tam olarak açıklığa kavuşturamaması olarak yorumlar.

Böyle bir kullanım Hobbes'u doğal durum ve toplum durumunu birbirine karşıt bir biçimde ortaya koymasını olanaklı kılmaktadır. Fakat bu sonuç paradokstur, şöyle ki eğer

insanlar doğal durumda vahşi ve toplumsal değillerse hiçbir zaman bir hükümet/devlet kuramayacaklardı. Eğer insanlar devlet kurmaya yetecek kadar akıllı ise o zaman daima bir hükümetleri olması gerekirdi. Paradoksun kaynağı olan şey analitik psikolojinin iki bölümünün birleşmesidir. Paradoksu doğuran da budur. Hobbes bir yandan tek başına toplumu olanaklı kılan dürtülerin düzeltilmesinde akla dayanırken, diğer yandan psikolojik bir uylaşım ile motivasyonu sanki tamamen akıl dışıymış gibi ele almaktadır. Elbette bu ayrım uydurmaz. İnsan doğası, Hobbes'un varsaydığı gibi, ne bu derece akla uygun ne de bu kadar akla aykırıdır(Sabine 1969:145).

İnsanların doğa durumunda birbirlerinin mallarının yağmalamaya ve birbirlerini yok etmeye eğilimli olmasından dolayı insan doğasını suçlamamak gerekir. Çünkü insanın istek ve arzuları kendi başlarına kötü olmadıkları gibi, “yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa” süren durumdan kurtulmayı sağlayan, insanın en temel tutkusu “şiddete maruz kalarak öldürülme korkusu” dur. İnsandaki temel tutku olan gurur ve kibir, herkesin herkese karşı savaşına neden olup o korkunç ve akla uygun olmayan, tutkunun hizmetinde olan kişiye, kendi benliğini dünyasına mahkum eden doğa durumu ortaya çıkarıyorsa, aynı şekilde, insanın bir başka temel tutkusu olan şiddete maruz kalarak öldürülme korkusu da insanı diğer insanlarla iş birliği içinde olmaya sevk edecektir. İnsanın şiddete maruz kalarak öldürülme korkusu kendi zayıflığının da farkına varmasına yol açar. Zayıf olduğunu hisseden kişi, kibir ve gurur tutkularını ortadan kaldırarak diğer insanlarla iş birliği yapmanın yollarını arar. Şiddete maruz kalarak ölme korkusu insana, toplumsal ve siyasal bir birlikteliğin yollarını açar. Bu korku, akla giden yolu da açmaktadır.

Bu bağlamda, korkuların en güçlüsü olan ölüm korkusu, özellikle de başkaları tarafından şiddete maruz kalarak öldürülme korkusudur. İnsan tutkularına dayanıp düzenleyici, biçimlendirici bir işlev görüp kimi kural ve öngörülerde bulunacaktır. Bu kurallar ve öngörüler de insanın temel doğal hakkından türetilenlerdir.

Hobbes'un doğa durumu tasvirinde hakim unsur olan savaşın ve her türden felaketin nedeni, şeyler üzerindeki ortaklıktan kaynaklanmaktadır. Zira insanlar bunları kullanmak için şiddetli bir mücadeleye girerler. Ayrıca doğaları gereği bundan kaçınmaya çalışırlar. İnsan doğasına ilişkin iki postula ulaştığını ileri süren Hobbes için bunların birincisi, herkesin ortak mülkiyeti kendisinin kullanma isteğidir. İkincisi ise, tüm insanları doğadaki en büyük kötülük olan vahşi bir ölümden kaçınmaya yönelten doğal aklın varlığıdır(Hobbes 2007:4). Sürekli bir ölüm korkusu ve rahat yaşama isteği insanın bu savaş halinden uzak bir barış ortamına yönelmesine yol açar. Akıl, insanların üzerinde anlaşabilecekleri uygun barış şartlarını gösterir. Bu şartlara doğa yasaları denir(Hobbes 2008:96).

İnsanların ölüm karşısındaki korkusu ve rahat yaşama isteği onları savaş ortamından barışa doğru yöneltir. Bu yalnızca akılcı düşünce ile değil, tutkuların dengelenmesi ile olur. Bu

yolda akıl da insanlara üzerinde anlaşabilecekleri barış koşullarının neler olduğunu gösterir. Akıl gösterdiği bu koşullar aslında insanların doğa yasaları üzerinde birleşmelerinden başka bir şey değildir.

Doğa yasalarının bağlayıcılığının ne olduğu konusunda Hobbes, içerden vicdanen bağlayıcı olduklarını fakat bunun da ancak fiilen güvenliğin sağlandığı durumlarda geçerli olabileceğini ileri sürer. Diğer taraftan eyleme çevirme anlamında bağlayıcı değildir.

Doğa yasaları, evrensel, değişmez ve yazılmamış ahlak kurallarıdır. Bu özelliklerle doğa yasalarının hukuksal olmayan nitelik taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü yasaların zorlayıcılık özelliği vardır. Doğa yasaları ise, ancak Tanrı kaynaklı olduğunda yasa statüsünde değerlendirilir. Doğa yasaları temelde insan yaşamına yol gösteren akıl yürütmelerden ve teoremlerden ibarettir.

Diğer yandan bu bilgiler ışığında, doğa yasaları yaşamlarımızı korumak için ne gibi rasyonel hesaplar yapmamız gerektiğini bize gösteriyorsa, bu hesaplar, yaşamında ötesini yani, ölümden sonraki sonsuz mutluluğa erişmeye kadar uzamalı mıdır? Sorusuna Hobbes'un cevabı: bunun mümkün olmadığı yönündedir. Çünkü doğa yasaları doğal bilgi üzerine temellenmektedir. Yaşam sonrasına ilişkin hiçbir doğal bilgimiz yoktur(Hampsher-Monk 2004:57).

İnsanların akıl yürüterek buldukları doğa yasalarına uymalarının tek bir nedeni vardır. Bu tür yasaların aşkın bir güçten kaynaklanmaları ya da fiziksel bir zorlama gücüne sahip olmalarından değil, insanın barışa ulaşmasını sağlayan en etkin araçlar ortaya çıkarmalarıdır. İnsan rasyonel hesapları sonucu barışa ulaşabilecektir. Hobbes toplu halde yaşayan insanların korunmasının yolu olarak, barışı emreden ve sadece uygar toplum yaşamını ilgilendirdiğini ileri sürdüğü on dokuz doğa yasası ortaya koyar. Bu yasalar insanlar arasında nankörlük, hoşgörüsüzlük, kin gütme, intikam, kışkırtma, kibir ve küstahlık gibi düşmanlık kaynağı olabilecek davranışları yasaklayıp paylaşım kuralları, arabuluculuk ve sorun çözme gibi süreçleri belirleyerek yaşamın sürdürülmesine katkıda bulunurlar.

Bu durumda doğa yasalarının, doğa durumundan çok farklı bir dünyaya işaret ettiğini söyleyebiliriz. İnsani işbirliğinin, gelişme ve güvenliğin olanaklı dünyasının, tarımın, bilimin ve ticaretin gelişebildiği, sanatın ve kültürün yer alabileceği, en önemlisi de korkunun ve fiziksel zarar görmemin olmayacağı güvenli bir dünyanın sınırları çizilmiş olur. Buradaki sorun insanın böyle bir dünyaya nasıl girebileceğidir.

3.3. Hobbes'ta Devlet Kavramı

Devletin ortaya çıkışının temel nedeni, insanın en çok ihtiyaç duyduğu can ve mal güvenliğini sağlamaktır. Çünkü "devlet" insanları korku içinde tutarken ceza tehdidi ile onları

sözleşmeye uymaya zorlar. Fakat devlet gibi zorlayıcı bir etken bulunmadığı zaman insanlar doğalarında var olan, özgür olma ve başkaları üzerinde egemenlik kurma isteklerine uygun olarak savaş halinde olurlar. Devlet “zor” kullanma yönü ile doğa yasalarını uygularken barışı tesis etmiş olur. Hobbes’e göre, genel barış halinin sürekliliği doğal hukukla sağlanamaz.

İnsanları doğa yasalarına uymaları için zorlayacak bir otoriteye gereksinimleri vardır. Kılıcın zorlayıcı gücü olmadan başka bir deyişle iktidar yoksa ya da olan iktidar güvenliğimizi sağlayacak ölçüde kapsamlı değilse güvenlik sağlanamaz. Bu durumda yapılan ahitler sözden ibaret olacaktır. Ve böylelikle var olan iktidar boşluğu da doğal durumda olduğu gibi herkesi kendi gücünü kullanmaya mecbur bırakacaktır.

Kılıcın zorunun olmadığı düşünüldüğünde, yani büyük bir insan topluluğunu korku altında tutmadan da insanların adaleti sağlayacağı ya da doğa yasalarına uyacağı varsayıldığında zaten uygar bir yönetim diğer bir ifadeyle devlet de olmayacaktır. Olması da gerekmezdi çünkü boyun eğdirmeye gerek kalmadan barış sağlanmış olurdu.

İnsanın toplumsallığı ancak yapay ve sözleşmelerle sağlanmaktadır. Sözleşmelerin yanı sıra bir de bu yapay toplumsal yaşamın uyumunu sabit ve sürekli kılmak için insanları hep korku içinde tutacak ve eylemleri ortak faydaya yöneltecek genel bir güce ihtiyaç vardır ki bu güç de devlettir.

İnsanları saldırılardan ve birbirlerine verebilecekleri zararlardan koruyacak, hakim olan savaş durumunu bitirip mutluluğu sağlayacak gücün oluşturulması, barışı ve güvenliği sağlayabilen kişi veya heyetin belirlenmesinden geçer.

İnsanlar bütün kudret ve güçlerini onay ve rıza göstermenin ötesinde senin de hakkını ona bırakma ve bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılman şartıyla, kendini yönetme hakkını bu kişi veya heyete bırakıyorum, demişçesine herkesin herkesle yaptığı ahit yoluyla, bir aynı ve aynı kişilikte birleşmiş olan bir topluluk, Hobbes tarafından devlet olarak tanımlanır. Hobbes tarafından “Ölümlü Tanrı” olarak tanımlanan devletin elinde toplanan güç ve kudret o kadar yoğun ve şiddetlidir ki bütün insanların yurt içinde barış ve yurt dışında da düşmanlara karşı yardımlaşmada iradelerini birleştirmeye ve biçimlendirmeye yeter(Hobbes 2008:130).

Hobbes için devlete itaatin temeli ölüm korkusudur. Hepimiz ölüm olgusunun ne olduğunun bilincindeyiz. Ama bilincinde olduğumuz konunun üzerine düşünmeye başlayınca hepimiz sıkıntı duyar ve korkarız. Bu durum ortada bir sorun olduğunun göstergesidir. Ölümün ne olduğu sorusu bizi sözcüklerle anlatamayacağımız derecede çaresiz bırakır. Bazı durumlarda hepimizin nutku tutulur. Yaşamda bu durumla sık sık karşı karşıya kalabiliriz.

Elimiz ayağımız birbirine dolanır, ne söyleyeceğimizi bilemeyiz. Ölümün ne olduğu sorusu karşısında duyulan sıkıntı bu durumdan daha farklı bir şeye işaret eder. Bu sıkıntılı tepkiyi gösteren kişi, aslında uzun uzadıya düşünecek bir şey olmadığını, ölümün hepimizin başına gelecek bir olgu olduğunu söyleyecektir büyük bir ihtimalle. Bu kişiyi daha açık

konusması, aklından geçenleri daha anlaşılır bir biçimde dile getirebilmesi için biraz daha sıkıştırırsak ölümün hayatın uçup gittiği an olduğunu, sonra bedenimizin yavaş yavaş yok olacağını ama ruhumuzun yaşamaya devam edeceğini söyleyecektir bize. Ölümün ne olduğu hakkındaki yaygın ama yaygın olduğu ölçüde de nesnesi hakkında hiçbir şey söylemeyen bu anlayış, bu yaklaşım tarzı aslında hakkında konuşulan nesnenin bir özelliğini belirsizce üzerinde taşımaktadır(Ketenci 2014:139-140).

Sosyal sözleşmenin ya da uzlaşmanın varlık nedeni ise güvenlik isteğidir. İnsanın hayatını koruma, bedensel varlığını sürdürme isteği onun bu amaç için diğer insanlarla anlaşmaya, mutlak eşitlik ve özgürlüğünden vazgeçmeye sevk eder. Bu vazgeçme gereği, doğal durumda devlet olmaya geçişi zorunlu kılar. Sözleşme olmadan devlet kurulamaz

Hobbes tüm görkemiyle “devlet”i ortaya çıkarır. Leviathan ulusal sınırlar içinde barışın sağlanmasına yönelirken, uluslararası alanı bir kaos alanı sayar ve hakkını savaşıarak almaya yönelir. Hobbes’un devletindeki temel mantık savaş ve barış mantığıdır.

Devletin bağımsızlığını, bütünlüğünü ve sürekliliğini anlatan egemenlik kavramına sosyal sözleşme kavramının eklenmesiyle, benzersiz bir siyasi iktidar tipinin tasarımı sağlanırken, Hobbes’un kalabalık olarak nitelendirdiği insanlar, toplumsal sözleşme ile kurumsal bir nitelik kazanmış olur.

Egemenlik ve toplumsal sözleşme kavramlarının bir arada oluşu, kurum olarak devleti ortaya çıkaran düşüncenin mantıksal dayanağını, doğal olanın devre dışı bırakılması olarak gösterir. Hobbes bu yönüyle başarılı kabul edilmektedir. Bu çerçevede egemenlik kuramcısı Bodin ve toplumsal sözleşme kuramcısı Suarez’in başarısızlığı doğal olandan kopamamalarıdır. Bodin’de monark doğa yasalarının gücünü aşamamış, Suarez ise kurulan siyasi birliğin aynı zamanda tanrının da istediği bir düzeni, doğal bir zorunluluk ifadesi olarak sunmak durumunda kalmıştır.

Hobbes için devletin karşılığı egemen kavramıdır. Egemen, bütün gücün ve yetkinin sözleşme aracılığıyla devredildiği kişilik demektir. Egemenliğin gücü onun elindedir. Egemen dışındaki herkes onun uyruğu demektir.

Egemenlik ise iki yoldan elde edilmektedir, Birincisi, egemenin kudretini doğal zor kullanarak düşmanlarını yenerek boyun eğdirerek ve bunun kavramsal karşılığı edinilmiş devlettir. İkincisi ise Hobbes’un sözleşme ile kurulan devlet dediği insanların bir kurula ya da kişiye kendilerini koruyacağı inancıyla gönüllü olarak kendi aralarında anlaşarak bir egemen belirlemeleriyle gerçekleşir(Hobbes 2008:130).

Hobbes’a yönelik yanlış yaklaşımlardan biri de şiddetin meşrulaştırılması yönündeki edinilmiş devlet şeklindeki “güç haklıdır” doktrindir. Fakat Hobbes iktidar ile şiddet arasındaki ayrımın farkındadır. Barry’e göre, Hobbes siyasi iktidar ile fiziki iktidar arasında ayrım yapmıştır. Birincisi, A’nın B’nin itaatini sağlayabilmesi gibi, sahici bir sosyal ilişkiye işaret eder.

Bu itaat ezici yaptırımlar tehdidi sayesinde elde edilebilir ise de, yine de bir tür rızaya dayanmaktadır. Bundan dolayı, iktidarı yaratan yalnız başına şiddetin varlığı olmayıp, insanların “gönüllü olarak” itaat etmeye (korku marifetiyle olsa da) motive edildikleri gerçeğidir(Barry 2003:102).

Her sözleşme de temelde rıza ve gönüllülük kavramları önemsenir. Hobbes da devletin kaynağını rızaya ve gönüllüğe dayandırır. Eğer birisi duyduğu korku nedeniyle itaat ediyorsa, o, aynı zamanda egemenin güvenlik için yapacağı her eylemin yaratıcısı konumunda olur.

Kılıcın gölgesi sözlerin yerine getirilmesi içindir. Korku insanları itaate, dolayısıyla vermiş oldukları sözleri yerine getirmeye zorlar. Sonuçta egemenin bütün yetkilerinin kaynağı yurttaşlardır. Hobbes iktidarın kaynağına meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır(Barry 2003:103). Kılıcın gölgesi sözleşmelere uyulmasını sağlayarak aynı zamanda adaleti sağlar.

Çünkü sözleşmelerin yerine getirilmemesi adaletsizliktir. Hobbes için adaletin varlığının temel şartı toplumda güvenliğin ve düzenin sağlanmasıdır. Güvenliğin olmadığı yerde toplumda adaletten de söz edilemez.

Egemen uyruğunun kendisine itaatini beklerken, uyruğunda isteği korunmasının sağlanmasıdır. Uyrukların egemene karşı olan sorumluluğu egemen onları koruduğu sürece devam eder. Buna dayanarak Hobbes için egemenliğin devletin ruhu olduğunu söyleyebiliriz.

İtaat ve korunma dengede durmak zorundadır. Bu denge, dışarıdan bir düşmanın savaş açmasıyla ya da içerde insanların cehaleti ve tutkuları yüzünden kurulduğu andan itibaren iç kargaşayla ölümlülüğün tohumlarını içinde taşıması nedeniyle her an bozulmaya müsaittir.

Hobbes’un kuramı insanı ve onun temel güdüsü olan yaşama güdüsünü, yani insanın güvenliğini öne çıkararak monarşik egemenin egemenliğini açıklamaya ve haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Egemenin meşruiyeti aşkın bağlarından kurtarılmıştır. İnsan, hayatta kalacak yani güvenliğini sağlayacak şekilde davranır. Toplum sözleşmesinin var olma nedeni güvenliğin sağlanmasıdır. Hak, adalet ve güvenlik ancak üstün bir iktidarın, devletin varlığıyla söz konusu olabilecektir.

Egemenin özellikleri ise şöyle sıralanabilir; egemen güçlü, dolayısıyla da haklıdır. Egemenin sözleşmeleri bağlılığı ancak sözden ibarettir çünkü kılıç onun elindedir. Egemenin her eylemi adildir. Adaletsizlik ancak uyrukların ona karşı gelmesi durumudur. Yani sözleşmeyi bozmalarıdır.

Bu durumda uyruk rızası olsun ya da olmasın ya boyun eğmeli ya da daha önce bulunduğu savaş durumunda bırakılmalıdır. Egemen hiçbir şekilde eleştirilemez, şikayetçi olan uyruk kendi kusurundan kaynaklı olan bir durum için şikayet etmiş olur. Çünkü egemenin her eyleminin kendi eylemi olacağını sözleşme ile en başta kabul eden uyruk kendini suçlamış olur. Barışın tesisi ve savunma için neler yapılması gerektiği konusunda her türlü kararı almak, savaşa ve barışa karar vermek egemenin hakkıdır(Hobbes 2008:131-134).

Egemen uyruklar arasında anlaşmazlık olduğunda yargıç görevini görür. Anlaşmazlıkları çözüme bağlar. Aksi takdirde herkes kendi adaletini sağlamak ister bu durumda devletin kuruluş amacına ters düşmektedir. Ayrıca uyrukların nasıl eğitim alması gerektiğine karar veren de egemendir. Eğitim uyruklar arasındaki savaşı önleyecek özellikte olmalıdır. Barış için bu gerekli bir durumdur.

Hobbes için özgürlüğün ne anlama geldiğine bakacak olursak bazı noktalara değinebilirim Hobbes için özgürlük, yasalarla sınırlandırılmış her durumda yapabileceği şeyler için uyruğun engellenmemesi demektir.

. Özgürlüğü bedenın serbestçe hareketi gibi anlamak gerekmektedir; insanlar zaten buna sahiptirler. Yine yasalardan muaf bir şekilde hayatlarının efendileri olmak talepleri de değildir. (Hobbes 2008:156).

Uyruk yasalar kapsamında egemenle uyumsuzluk yaşadığında dava açabilir. Fakat egemen kendi gücüne dayanarak ne yapıyorsa yine haklı konumdadır. Bunun nedeni, kendisindeki gücü her bir uyruğun ona verdiği yetkiyle yapıyor olmasıdır. Bu sebepten egemene dava açan aslında kendisine karşı dava açmış olur.

Özgür olmama durumu bir kimsenin hapse atılması veya elinin kolunun bağlanması ve zincire vurulması durumudur. Hobbes'un özgürlükle tehdidin birbiriyle uyumlu olduğunu göstermeye çalışırken aldığı tutum budur (Barry 2003:223). Zaten Hobbes'un yurttaşına tanıdığı tek özgürlük yasalara itaat etmesidir.

Schmitt'e göre, itaat ve korunma ilkesi sadece, en açık biçimde görüldüğü feodal düzende darbeyi, lider ve maiyetinin, patron ve müşteri ilişkilerinin temelini oluşturmakla kalmaz, aksine korunma itaat ilişkisi olmaksızın bir hakimiyet ya da tabiiyet, mantıklı bir meşruiyet ya da yasallık durumu da mümkün değildir (Schmitt 2006:72). Koruyorum, o halde kendime bağlıyorum cümlesi, devletin düşünüyorum o halde varım ilkesidir ve bu cümlenin bilincine sistematik açıdan vakıf olmayan bir devlet teorisi yetersiz bir fragman olmaktan öteye geçemez (Schmitt 2006:72).

Hobbes'un sorgusuz itaat bekleyen totaliter yönetimine Bauman'ın yaklaşımı ise oldukça ilginçtir. Çünkü Bauman'a göre, böylesi bir yönetim anlayışının sonucu aslında Hobbes'un varsayım olarak kabul ettiği doğal durumun ortaya çıkış nedenidir. Doğal durum, insan eliyle kurulmuş katı toplumsal bir denetimin ilerlemiş halinin bir tezahürüdür (Bauman 2003:68).

Öte yandan modern devletin ve siyasetin kurucusu olduğu iddiasındaki Hobbes'un bu düşüncesine karşı çıkan Gray'a göre, Hobbesçu kuramdan çıkarılacak ders, modern devletin çok yüksek hedefleri olması ve fazla büyümesi nedeniyle güçsüzleşmesidir. Daha kötüsü, modern devlet, bizi evrensel yırtıcılık ortamından ya da herkesin herkesle savaştığı koşullardan sivil toplumun barış ortamına taşımaya ilişkin görevini başaramamıştır. Herkesin birbirine karşı olduğu savaşta, yönetimi ele geçirmek ve yönetimin kaynaklarına el koyarak kendi aralarında

yeniden dağıtmak için birbiri ile yarışan çıkar grupları modern devleti silah haline dönüştürmüştür(Gray 2004:14).

Görüldüğü gibi, Hobbes devlet yapısının temelini egemene itaat etmeyi, boyun eğmeyi güvence altına alınmakla eş değer gören uyruklar üzerinde kurmaktadır. Sonuçta toplumda egemenin olması için, onu egemen olarak gören insan kalabalığının olması gerekir. Eğer uyruk egemen bilincine sahip olmazsa, egemen adı verilen bir kişilik olamaz. İktidarı iktidar yapan onu dinleyen, sözünden çıkmayan insanlardır.

Buraya kadar siyasetin, siyaset felsefesinin anlamını, içeriğini ve bununla birlikte özellikle Thomas Hobbes'un siyaset felsefesindeki yeri ve önemini, siyaset felsefesine nasıl bir çerçeve çizip kavramlara hangi açılardan baktığına açıklık getirmeye çalıştım. Şimdi ise liberal dünya görüşüne sahip bir filozof olan Wilhelm Von Humboldt'un siyasete, siyaset felsefesinin içerdiği kavramlara hangi açılardan bakıp bu kavramları nasıl anlamlandırdığını nasıl bir çerçeve çizdiğini anlatmaya çalışacağım.

4. HOBBS VE HUMBOLDT'TA DEVLET KAVRAMI

4.1. Humboldt'ta Devlet Kavramı

Humboldt, sınırlı devlet anlayışını dile getiren bir filozoftur. Devlete tek alan olarak güvenlik ile ilgili ihtiyaçların giderilmesi yönünde bir rol biçerek ve siyasal faaliyetlerin kapsam alanı olarak sadece, başkalarının haklarına doğrudan gerçekleştirilebilecek olan, tecavüzleri dahil ederek klasik liberaller içinde yer almıştır(İmga 2005:291).

Humboldt devlet ve toplum felsefesi alanlarında liberal dünya görüşünü benimsemiştir. Humboldt, devletin yegane amacının yurttaşlarının hayatlarını ve mülkiyetini korumak olduğunu dile getirmiştir(Cevizci 2010:793)

Humboldt için siyasi yapı kurmanın iki ana amacı vardır. İlki, kimin yöneteceğine ve yönetileceğine karar vermekle birlikte yönetime işlerlik kazandırmaktır.

İkincisi ise, yönetim sağlandığında işlemleri yayması veya sınırlandırmasında kesin olanı belirlemektir. İkinci olan gerçek amaçtır(Humboldt 2004:69-70).

İnsanın gerçek amacı, kendi güçlerini en üst düzeye çıkaracak şekilde geliştirmektir. Bunun gerçekleşmesi için özgürlük en başta gelen koşuldur(Humboldt 2003:1).

İnsanın özgürlüğü iki sebepten kısıtlanır ilki, yapıyı oluşturmak ve güvence altına almak amacıyla diğeri, ulusun fiziksel ve ahlaki ihtiyaçlarını karşılama nedeniyledir. Humboldt için kamusal alandaki özgürlüğün azalması demek, özel hayattaki özgürlüğün artması anlamına gelir. Sahip olduğumuz özgürlük devlet kurumu tarafından sınırlandırılmıştır. Bu da kültürel ortamı yok etmektedir.

İnsanın hedefi, yeteneklerini uyumlu bir bütün bağlamında geliştirmeyi içerir. Özgürlük bunun sağlanması için gerekli bir durumdur.

Özgürlüğün yanında hal çeşitliliği kavramı da bulunmaktadır. Özgürlük ve hal çeşitliliği bir araya gelerek bireysel güç ve çok yönlü farklılıkların ortaya çıkmasını sağlar ki; bu da özgürlük denecek durumu yaratır. Humboldt'a göre özgürlük, insanın sahip olduğu tüm büyük niteliklerin dayandığı her insanın durmaksızın çabaladığı ve yanındakileri etkilemek isteyenlerin asla gözden uzak tutamayacakları bir değerdir(İmga 2005:289).

Humboldt için insanlar toplum içinde bir arada yaşadıklarında en yüksek hedef herkesin sadece kendisini geliştirmeye çabalamasını içerir.

Humboldt'a göre devlet, iki amaçtan birine sahiptir. İlki, mutluluğa öncülük etmek ya da kötülüğü engellemek; ikincisi ise, doğal sebeplerden ileri gelen kötülük ya da insanın kendisinden gelen kötülük söz konusudur. Eğer devlet bu amaçlardan ikincisi ile sınırlandırılırsa sadece güvenliği sağlayacaktır. Humboldt, devlet erkinin her amacına yönelik

güvenlik terimine karşı çıkmaktadır. Devlet vatandaşın hayatını biçimlendirmeye çalışmakta ve kendi amaçlarına zıt faaliyetleri engellemeye çalışmaktadır(Humboldt 2004:87-88).

Humboldt için özgürlükle ilişkili olan hal çeşitliliği kavramı bireylerin birliğinden meydana gelir. Çeşitlilik toplumsal hayatın getirdiği en yüksek iyi demektir. Var olan bu çeşitlilik devlet müdahaleleriyle orantılı bir şekilde ortadan kalkar. Böyle bir durumun yaşandığı sistemde, devletin isteği doğrultusunda yaşayan insanlar olur. Humboldt'a göre devlet egemenleri rahatlık ve huzur isterler. İnsanlar arasında uyuşmazlık olsun istemezler. Bununla birlikte insanda çeşitlilik istemektedir.

Devletin ilgisinin çok olmasının olumsuz sonuçları vardır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: İnsan kendiliğinden faaliyet gösterme özelliğinden vazgeçmeye yönlendirilebilir. Bu durumdaki insan artık kendisi için çaba sarf etmez. Yasalardan kaçınmayı olumlu olarak görür. Her birey kendisini devlete teslim ettikçe diğer insanların durumunu da devletin eline bırakır. Toplum katmanları sıkı sıkıya birbirine bağlıdır(Humboldt 2004:93-94).

Humboldt özgürlüğü vazgeçilemeyecek bir şart olarak görür. Özgürlük olmadan insan kendine uygun işlerde bile yararlı olamaz. İnsanın özgür olarak seçmediği bir şey onun doğasına uyum sağlayamaz.

Devletin vatandaşının pozitif mutluluğuna karışması insanların özgürlüğüne zarar verir. Bununla birlikte insanların toplum olarak bir arada yaşamalarının sebebi, insanın bir diğerine dönüşmesi değil, aralarındaki iletişimi açık tutmayı sağlamaktır.

Devlet yurttaşının pozitif mutluluğu konusuna her türlü ilgiden kaçınmalı ve yurttaşlarının güvenliği ile dış düşmanlara karşı korunmasında gerektiği kadar adım atmalıdır. Başka amaçlar güderek özgürlüğe sınır koymamalıdır(Humboldt 2004:110).

Humboldt için güvenlikten sorumlu kişi gücü elinde bulundurur. Bu güç yüzünden başka planlar peşinde koşar ve yapılan sözleşme unutulur. Ama sözleşmeye bağlı kalındığı sürece gücün varlığı söz konusudur.

İnsanın kendi payına düşenden fazlasını alma eğiliminden kaynaklanan kötülüğü ve başkalarının hakkına yapılan tecavüzlerin ortaya çıkardığı uyuşmazlıkları önlemek devletin temel varlık sebebidir(Humboldt 2004:117).

İnsanların niyetleri aynı değildir. Bu niyet farklılığından dolayı üstün bir gücün var olması gereklidir. Yaşanılan uyuşmazlıklar ilerleyince devlet tarafından ceza uygulanır veya tarafların kabul etmek zorunda olduğu uyuşmazlıklar çözümü için yargı kararını aramak gerekir.

Humboldt için güvenlik olmadan insan sahip olduğu yetenekleri ileri taşıyamaz. Güvenlik olmadan özgürlükten bahsedilemez ve güvenlik kişinin çabalarıyla oluşan bir kavram değildir. Bununla birlikte devlet kurumu özgürlüğü kendi bünyesinde bulundurmaz.

Humboldt'a göre, savaş insan doğasına ait hayata güç ve farklılık sağlayan son çaredir. Savaş, herkesin kendi tarafının haklı olduğunu kendisinden öç alınmasının yanlış olduğunu düşüldüğü durumdur. Doğal halinde insan onurunu kurtarmak ister. Savaş bu yüzden insanın reddedemeyeceği duygudur(Humboldt 2004:12). Savaşın doğurduğu ortam içerisinde özgürlük güvence altına alınmalıdır(Humboldt 2004:125).

İnsan içindeki ihtiraslarını yitiremez. Buna dayanarak savaş kendiliğinden olacaktır. Barış olgusu herhangi bir zorlamayla olmaz. Zaman geçtikçe çağlar ilerledikçe daha barışçıl bir ortam sağlanacaktır. Bu durum yeteneklerin geliştirilmesiyle ilişkilidir.

Devlet insanları savaşa teşvik etmemeli ama savaşı engellemek için de müdahalede bulunmamalıdır. Bu durumda insanlara özgürlük tanınmalı, ulusu savaşa hazırlamak için bir düzenleme de yapılmalıdır.

Humboldt'a göre, insanların gelişmesini engelleyen kurumlar zararlıdır. Ona göre Milli Eğitim tartışmalı bir konudur. İnsan çeşitlilik içinde gelişmelidir. Ama Milli Eğitim bunu engeller. Milli Eğitim, her zaman sınırlı biçime sahiptir. Birey eğitiminde ve gelişmesinde özgür olmalıdır. Özgür insan kendisini devlete raptetmeli, devlet kendisini bireyin ölçüsüne göre ayarlamalıdır böyle olursa gelişim sağlanabilir bu sonuçlar özgür olunca sağlanır(Humboldt 2004: 135).

Devlet, eğitim olgusunu sükuneti sağlamak için kullanır. Ama bu durumun olumsuz sonuçlanma ihtimali vardır. Buna karşılık özel eğitimin olması ilişkilerin kurulması bağlamında denge sağlayıcı niteliktedir. Eğitim insanların gelişimini sağlama amacını taşıyorsa devletin müdahale etmesine gerek yoktur. Herkese aynı eğitim verildiğinde denge bozulmaya başlar.

Devletin yetişkinlere müdahale etmek istediği bir diğer alansa dindir. Din iç güvenlik ve ahlak anlayışları tarafından desteklenmiştir. Humboldt için devletin dine müdahale etmemesi gerekir. Böyle bir müdahale bireyi kısıtlar. Bu durum kabul edilemez. Ayrıca dış dünya ile korku ve umut temelini oluşturur. Devlet, ulusun ahlakı üzerindeki müdahalelerinden vazgeçmelidir. Özel hayatı düzenleyen her türlü denetim gücü devletin ilgi alanının dışındadır.

Devletin ilgisinin insanların iç ve dış güvenliği hariç tüm alanlarda olmaması gerekir. Güvenlik siyasi faaliyetin amacını içerir. Ama bu amaç için insanları yönetmek onların ahlaki görüşünü etkileyerek onlara müdahale edilmesine izin verilmez. Devletin alanı güvenliğinin sağlanmasıyla ilgilidir. Devlet ulusal karaktere müdahale edip ona şekil vermelidir. Siyasi faaliyetin alanı başkalarının haklarına tecavüz edildiği veya edilebileceği düşünceleri içine alır.

Devletin kullanacağı araçlar belirlenmelidir. Devlet vatandaşların mutluluğundan sorumludur. Vatandaşlar kişisel ve mülkiyet haklarını elde etmiş olarak bir arada yaşadıklarında ve başkalarının tecavüzlerinden dolayı yaşanan dış karmaşanın dışında bulunduklarında güvendedirler. Güvenlik hukuki özgürlüğün sigortasıdır. Güvenlik haksız

şekilde yapılan bir fiile bozulur. Güvenliğinin korunması gerekenler, hem yurttaş hem de devlettir(Humboldt 2004:181-182).

Devlet kurumu sadece, gerçek amaç olan insanın uğruna feda edilmesi gereken bir itaat ettirme aracıdır. Devlet vatandaşın mutluluğu için pozitif endişeye sahip olmamalıdır. Güvenliği bozacak fiiller ortaya çıktığında bunlar devlet tarafından yasaklanır. Fiiller ortaya çıktığında cezalandırma ile önlem almaya çalışır(Humboldt 2004:183).

İnsan toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Çevresindeki insanlarla iletişim halindedir. Zamanla insan elinde olandan fazlasına sahip olma isteğiyle başkasının hakkını çiğnemek isteyebilir. Ama bu durum toplumda huzursuzluk yaratır ve güven olgusu bozulur. Bu noktada Humboldt'a göre devlet yurttaşının ve kendisinin güvenliğini sağlamak zorundadır. Devletin faaliyet alanı güvenliği sağlamakla yükümlüdür. Ama bunun dışında kalan konulara karışma yetkisi yoktur. Humboldt için devlet toplum içinde bulunan insanlara özgürlük tanınmalı, insanın kendisini geliştirmesine müsaade etmelidir. Humboldt'ta devlet duymaya alışkın olduğumuz baskıcı tavrından sıyrılmalı ve insanların özel hayatlarına karışmaktan vaz geçmelidir. Humboldt, tüm felsefesini bu ana düşünceler üzerine temellendiren işlediği konunun odağına insanın özgürlüğü temasını alan bir filozoftur.

Hobbes için, toplum sözleşmesi sonrasında yaratılan devlet, insanlardan üstünken, Humboldt için devlet, insanların özgürlüklerine sınır koymamalıdır. Humboldt düşüncesinin temeline özgür insanı alırken, Hobbes, insanların kendi rızalarıyla içinde eriyerek oluştukları devlet kavramını ele alır. Diğer yandan Hobbes ve Humboldt'un savaş kavramı hakkında benzer düşüncelere sahip olduğunu söyleyebilirim.

Savaş insan doğasına ait güç sağlayan olgudur. Herkesin kendi tarafının haklı olduğunu ve kendisinden öç alınmasının yanlış olduğunu düşündüğü durumdur. Doğal halinde insan onurunu kurtarmak ister bu yüzden savaş olgusundan vazgeçemez.

4.2. Hobbes ve Humboldt'ta Devlet Kavramı

Hobbes ve Humboldt açısından devletin var olma nedenlerinin aynı olduğunu söyleyebilirim. Fakat her iki filozofun devlete yüklediği işlev çok farklıdır. Hobbes devlete, toplum sözleşmesiyle ortaya çıkan insandan üstün varlık olarak bakarken, Humboldt devlete insanların özgürlüklerini kısıtlamaması gereken bir kavram olarak bakar. Hobbes'ta devlet insanlar adına karar verirken, Humboldt'ta devlet güvenliği sağlama konusu dışında hiçbir şeye karışmamalıdır. Humboldt için önemli olan bireyin özgürlüğünün sınırlanmamasıdır.

Humboldt için insanın egemenlik konusundaki çabası, özgürlük endişesine göre daha tatmin edici hale gelmiştir. Özgürlük bir gerçekleştirme ihtimalidir. Egemenlik çabası ise tek ve gerçek faaliyettir.

Hobbes açısından bakınca da egemenlik iki yoldan elde edilir. Birincisi, birinin kabul etmezlerse birinin onları yok ederek çocuklarını veya onların çocuklarını kendi yönetimlerine boyun eğdirerek veya savaş yolu ile elde ederek doğal zor iledir. İkicisi ise bir kişi veya kurula, kendilerini başkalarına karşı koruyacağı düşüncesiyle insanların gönüllü olarak kendi aralarında anlaşmalarıyla devlet ortaya çıkar.

Hobbes'un devlet kurgusunun çıkış noktası, doğa halinde duyulan korku, amacı ve vardığı nokta ise devletin hakim olduğu medeni yaşama durumunu güvence altına almaktır. Doğa durumunda herkes herkesi öldürebilir; herkes herkesi öldürebileceğini bilir; herkes diğerinin düşmanı ve rakibidir. Devletin hakim olduğu medeni yaşama durumunda bütün yurttaşların fiziksel varlıkları güvendedir; sükunet, güvenlik ve düzen hakimdir(Schmitt 2003:970).

Devletin, yurttaşlarını korumak ve güvenliklerini sağlamak gibi önemli bir görevi vardır. Eğer koruma olmazsa, itaat yükümlülüğü de biter. Hobbes için koruma ve itaat kavramları devlet kurgusunun temelidir. Sözleşme bireycidir. Bireyler arasındaki bağlar çözülmüştür. Bireyler korku içinde birbirlerini bulurlar, aklın ışığıyla güvenlik konusunda uzlaşma sağlar. Böylece devlet ortaya çıkar.

Herkesin herkesle vardığı bir uzlaşma söz konusudur. Bu bir devlet sözleşmesi değil, yalnızca bir toplum sözleşmesidir. Egemen bu uzlaşmanın sonucu olarak değil, yalnızca bir uzlaşma dolayısıyla ortaya çıkar. Egemen, tek tek iradelerin toplam kudretiyle karşılaşacak kadar güçlüdür. Kendi hayatlarından endişe eden bireylerin birikmiş korkusu yeni bir gücü doğurur(Schmitt 2003:977).

Devlet, bedeni ve ruhuyla yapay insandır. O, insanlar tarafından meydana getirilmiş olup, meydana gelen olguda, sanatçı da eser de insandır.

Bu durumu Hobbes, şu ifadelerle dile getirmiştir: Latince'de Civitas denilen, Devlet adlı o büyük Ejderha yaratılır; bu, doğal insanın korunması ve savunulması için tasarlanmış olup ondan daha büyük bir cesarete ve kudrete sahiptir ve onda, egemenlik bütün gövdeye canlılık ve hareket veren yapay bir ruhtur; yargıçlar ve diğer yargı ve yürütme görevlileri, yapay eklemler; egemenlik makamına bağlı her eklem ve organa kendi görevini yaptıran ödül ve ceza, doğal gövdede aynı işi yapan sinirlerdir; tek tek organların/üyelerin servet ve zenginlikleri ise kuvvettir; saluspopuli halkın esenliği onun görevidir; bilmesi gereken her şeyi ona bildiren hukukçular, hafızadır; adalet ve yasalar yapay bir akıl ve iradedir; uyum, sağlıktır; nifak, hastalıktır; iç savaş ise ölüm(Hobbes2008:17-18). Diğer yandan Humboldt içinse devlet bambaşka bir anlam içermektedir.

Locke'dan en fazla etkilenen Humboldt'tur. Humboldt için devlet güvenlik ihtiyacının bir ürünüdür ve buna bağlı olarak insanların negatif mutluluğunu sağlamak için uygun şartlar sağlanmalıdır ve bunun ötesine geçmemelidir. Yani devlet, sadece varlık sebebi olan bireylerin

güvenliğini sağlama işlevini yerine getirmeli ama onların pozitif mutluluğuyla ilgili olan bireysel alanlarına karışmamalıdır. İnsanlar bir arada yaşadıklarında en yüksek ideali herkesin sadece kendini geliştirmesini ve bunun için çaba harcamasını gerektiren bir durum ortaya çıkar. Humboldt'un liberalizme katkısını, özgürlüğe vermiş olduğu değer, bireyin kendisini yetiştirmeye yönelik olarak ortaya koymuş olduğu aktivitelerin önemi olarak okuyabiliriz.

Humboldt'un yaşadığı dönemde ortaya koyduğu düşünceler bugün hala bireyci toplumsal yapıyı şekillendiren temel argümanlar niteliği taşımaktadır.

Humboldt, devletin faaliyet alanına, bireyin özgürlük sahası lehine onun mutluluğu ve yaratıcılığı için kısıtlamalar getirilmesini savunmak suretiyle, yaşadığı dönemin ötesine geçerek, bugün için bile, temel dinamiklerden olan sınırlı devlet ilkesine erken dönemde vurgu yapan bir filozoftur. Bu yönüyle Humboldt, devlete tek alan olarak güvenlikle ilgili ihtiyaçların giderilmesi yönünde bir rol biçerek ve siyasal faaliyetlerin kapsama alanı olarak, sadece, başkalarının haklarına doğrudan gerçekleştirilecek olan tecavüzleri dahil ederek klasik liberalizm geleneğinin önemli isimlerinden biri olmuştur(İmga 2005:291).

Hobbes ve Humboldt için devletin kurulma nedenlerinin aynı olduğunu söyleyebiliriz. İkisi de güvenlik endişesinden yola çıkarak devlet kavramını temellendirmişlerdir. Hobbes açısından doğa durumundaki insanlar arasında yaşanan savaş durumunu bitirip güvenliği sağlayan devlet iken, Humboldt için devletin sahip olması gereken amaç, insanın kendisinden gelen kötülüğü engellemeyi içerir.

Hobbes sözleşmeden sonra tüm yetkiyi egemene verirken, Humboldt devletin sadece güvenliği sağlayıp geri çekilmesini ister ve kalan diğer olguları bireylerin kendi kararlarıyla gerçekleştirmesini öngörür. Bir taraf hakları tamamen egemene verirken diğer taraf insanların sadece güvenliğinin sağlanacağı bireylere onların hayatlarına başka hiçbir konuda karışmaması gereken devlet tanımını yapar.

Humboldt için savaş insanın doğasına ait hayata güç ve farklılık sağlayan son çaredir. Savaşta herkesin kendi tarafının haklı olduğunu kendisinden öç alınmasının yanlış olduğunu düşünülen durum yaşanır. Doğal halinde insan onurunu kurtarmak ister bu yüzden ki savaş insanın reddedemeyeceği bir duygudur.

İnsanın kendi payına düşenden fazlasını alma eğiliminden kaynaklanan kötülüğü ve başkalarının hakkına yapılan tecavüzlerin ortaya çıkardığı uyuşmazlıkları önlemek devletin temel sebebidir. Ona göre, devletin yardımı olmadan kendi çabalarıyla birey güvenlik elde edemez. Bir hükümdar fikri, yalnızca askeri lider ve anlaşmazlıklar için bir hakeme duyulan ihtiyaçtan doğar(Humboldt 2004:117-119).

Aslında bakarsak aynı durum Hobbes içinde geçerlidir. Devletin kuruluş nedeni insanlar arasındaki savaşın bitip egemenin güvenli bir ortam sağlamasını istemektir. Tabi tüm bunlar uyruğun egemene itaat ettiği ölçüde sağlanacaktır. Zaten çizilen tabloda güvenlik isteniyorsa

uyruğun itaat etmeme gibi bir hakkı da yoktur. Hobbes egemene itaat bekler. Devlet teorisinin temelini itaat üzerine kurar. İnsanlar can ve mal güvenliklerinin sağlanması karşılığında egemene itaat ederler. Artık insanların söz hakkı yoktur. Devlet kurulduktan sonra her konuda son kararı egemen verir.

İnsanın toplumsallığı yapaydır ve sözleşmelerle sağlanır. Bu yapay toplumsal yaşamın uyumunu sabit ve sürekli kılmak için insanları hep korku içinde tutacak ve eylemleri ortak faydaya yöneltecek genel bir güce ihtiyaç vardır ki bu güç de devlettir. Hobbes için, devlete itaatin temel nedeni ölüm korkusudur.

Hobbes'un düşüncesinde, devletin ilk ve tek amacı uyrukların güvenliğini sağlamaktır. Bu yüzden Hobbes egemene itaat yükümlülüğünün sınırını güvenlikle çizmiştir. Güvenliğin olmadığı yerde itaat de beklenemez. Her şeyi ölüm korkusu belirlediği için sözleşme gereği egemene, egemenin yasalarına itaat etmek zorunludur. Bu aynı zamanda rasyoneldir. Geleceği hesaplayabilen insan egemene itaat ile can ve mal güvenliğinin sağlanacağını da bilmektedir.

Humboldt içinse durum başkadır. Onun asıl üzerinde durduğu kavram tıpkı tüm liberallerin üzerinde durduğu birey kavramıdır. Onun için devlet sadece bireyin güvenliğini sağlayan bir kurumdur. Bunun dışında insanların eğitime, özel hayatlarına ve kendi hayatlarıyla ilgili hiçbir kararına karışma hakkına sahip değildir.

Aslında siyaset felsefesi açısından liberal dünya görüşünü benimseyen Humboldt için de iktidar kavramının içini dolduran olgu insanların güvenliğinin sağlanmasıdır Humboldt'a göre, devlet yurttaşına özgürlüğü lütuf olarak değil, devletin görevi olarak vermelidir. Humboldt'a göre, insanların özgürlüğü iki nedenle sınırlanır. Birincisi yapıyı oluşturma ve güvence altına alma. İkincisi ulusun fiziksel, ahlaki durumuna ilişkin ihtiyaçlarını karşılama nedeniyle(Humboldt2004:72-73).

Humboldt için bizim özgürlüğümüz devlet kurumu tarafından sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmanın sonucu olarak da kültürel ortam yok olmuştur. Böylelikle modern insanların tekdüzelik durumu daha kötü bir konuma gelmiştir.

Humboldt'a göre, kendi sınırları içerisine çekilmiş bir devlet erki düşüncesi vardır. Ve ortak mutluluk için bir yönetim yapabileceği her şeyi içermektedir.

Ona göre, devlet iki amaçtan birine sahiptir; ya mutluluğa öncülük etmek ya da sadece kötülüğü engellemek; ikinci olarak ise, doğal sebeplerden ileri gelen kötülük ya da insanın kendisinden gelen kötülük söz konusudur. Eğer devlet bu amaçların ikincisi ile sınırlanırsa sadece güvenliği amaçlayacaktır. Humboldt devlet erkinin her amacına yönelik güvenlik terimine karşı çıkmaktadır. Devlet tarafından benimsenen araçlar onun faaliyet alanını belirlemektedir. Vatandaşın hayatını biçimlendirmeye çalışmakta ve kendi amacına zıt faaliyetleri engelleyebilmekte veya onun eğilimleri, duyguları ve düşünceleri üzerinde egemenlik kurmaya çalışmaktadır(Humboldt2004:87-88).

Devletin ilgisinin çok olmasının olumsuz sonuçları vardır. İnsan kendiliğinden faaliyet gösterme özelliğinden vazgeçmeye yönlendirilebilir. Bu durumdaki insan artık kendisi için çaba sarf etmez. Yasadan kaçmayı olumlu olarak görür. Her birey kendini devlete teslim ettikçe diğer insanların durumunu da devlete bırakır. Ona göre, özgürlük olmasa insan doğasına uygun işlerde bile, faydalı sonuç çıkmaz (Humboldt 2004:92-93).

Devlet yurttaşının mutluluğuna müdahale etmemelidir. Devlet güvenlikle ve düşmanlardan korumakla ilgili alanlarla ilgilenmelidir.

John Gray'a göre, devletin faaliyet alanının negatif hakların korunmasıyla bittiğini savunmak minimal devlet doktrini'dir. Humboldt bunu yapmaktadır. Bu doktrinin birçok zorluğu vardır. Gray'a göre, en önemlisi de devletin korumakla yükümlü olduğu negatif hakların muğlaklığıdır. Özgürlük bir negatif hak ise bunun tanımlanması nasıl yapılacaktır. Eğer bu türden birçok hak var ise aralarındaki pratik rekabet nasıl çözülecektir? Bu tür teoriler günümüz klasik liberallerinin ısrar ettiği gibi daha önceki ve meşru bir negatif haklar teorisinin çarpıtılması veya saptırılması olmaktan çok, içeriği kaçınılmaz olarak belirsiz olan bir haklar söyleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur(Gray2003: 10-11).

İnsanın kendi payına düşenden fazlasını alma eğiliminden kaynaklanan kötülüğü ve başkalarının hakkına yapılan tecavüzlerin ortaya çıkardığı uyuşmazlıkları önlemek devletin temel sebebidir. Ona göre, devletin yardımı olmadan kendi çabalarıyla birey güvenlik elde edemez. Bir hükümdar fikri, yalnızca askeri lider ve anlaşmazlıklar için bir hakeme duyulan ihtiyaçtan doğar(Humboldt 2004:117-119).

Güvenlik olmadan insan yeteneklerini genişletemez. Güvenlik olmadan özgürlükte yoktur. Güvenlik kişinin kendi çabalarıyla gerçekleşmez. Ayaklanmaları önleyen devlet özgürlüğü bünyesinde barındıramaz. Ona göre, devletin yardımı olmadan kendi çabalarıyla birey güvenlik elde edemez(Humboldt 2004:118).

Bu noktada Hobbes ile Humboldt'un farklı düşüncelere sahip olduğunu, Hobbes'un devlete boyun eğecek insan isterken, Humboldt, insanların birey olarak kendilerini gerçekleştirebilecekleri, yeteneklerini geliştirebilecekleri bir ortam sağlamakla yükümlü olan bir devlet anlayışı istediğini söyleyebilirim.

Hobbes'un topluma ve devlet kavramına bakışı böyleyken, devlet ve toplum felsefesi alanlarında liberal dünya görüşünü benimseyen Humboldt, devletin yegane amacının yurttaşlarının hayatlarını ve mülkiyetini korumak olduğunu dile getirmiştir.

5. SONUÇ

Siyasetin hem öznesi hem de nesnesi olan birey ve ilişki olgularıdır. Siyaset günlük hayatımızı etkilediği için özel bir hassasiyet gerektirir. Farklı siyaset yorumlarını da beraberinde getirir. Siyaseti tam olarak anlayabilmek için, bütün insanların fiilen suçlu olduğunu ve eylemlerini yapmak için özgür kalırlarsa, kötü amaçlarını gerçekleştirmek için hep hazır olduklarını varsaymamız gerekir.

Siyaset felsefesi kavramı günümüzde sıkça sorgulanır hale gelmiştir. Düşünsel çabaların odağında bu kavram kendini göstermektedir. Aristoteles'ten itibaren en bilinen anlamıyla insan zoon politikondur yani insanın varoluş koşullarını diğerleriyle birlikte kurmaya ve bu koşulları paylaşmaya yöneliktir. Siyaset felsefesi iyi olan yaşamı sorgulamaya yöneliktir. İyi ve kötü arasındaki sınırın artık görünmez hale geldiği ve iyi olana dair olumlu düşüncelerimizin umutsuzluk ve kötüye karşı duyarsızlık konumuna geldiği bugün, insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar etik ve politik kavramlar üzerinde düşünmeye siyaset felsefesine ihtiyacımız olduğu çok açıktır. Siyaset felsefesi, zaman zaman açık, zaman zaman de örtük bir şekilde bize iyi yöntemler ve kötü yöntemlerin sınır çizgilerini gösterir.

Siyaset, ortak bir insanlık eylemidir ve insanlık yine insanlığın yaptıklarını değiştirebilir, düzeltebilir(Berktaş 2010:5). İçinde yaşadığımız dünyada hala umudumuz vardır. Bunun gerçekleşme yolu ise olması gerekenlere doğru, birlikte eylemekten, siyasetten geçer. İçinde yaşadığımız dünyada herhangi bir kavramın gerçeklikle birebir örtüşmediğini görürüz. Her zaman birebir uyum olmaz bu gerekli de değildir. Kavramlar içinde yaşadığımız dünyayı anlamlandırmamıza yarar. Siyaset bilimi kavramları tanımlarken diğer alanlara göre daha özgür davranabilmektedir. Ama bu özgürlük, keyfi bir özgürlük değildir. Belli sınırları kaybetmeden güncel olguları göz önünde bulundurarak kavramları yorumlayabiliriz.

Felsefe en genel anlamıyla olması gereken hakkında bir yol haritası gibidir. Bir konu veya bir düşünceyi olması gereken çerçevede düşünmemize yarar. Yalnız olması gereken derken kast ettiğim tek boyutlu bir durum değildir. Yaşadığımız dünyada bir olay karşısında aklımızı kullanarak başka insana zarar vermeden kurduğumuz her argüman insani çerçevede olması gerekeni içerir. Oysa dünyada olan durumlar göz önündedir. Olması gerekeni çoğu zaman görmezden gelebiliriz. Ama öyle olmaması gerekir. İşte felsefenin görevi bu noktada açığa çıkmaktadır, olanla olması gereken durum arasındaki farkı göstererek bizi doğruya nesnele götüren yol haritası görevini burada üstlenir. İlk bakışta çok imkanı olmayan bir durum gibi olsa da, olayları doğru okuyabilirsek, bakış açımızı daha nesnel bir duruma getirebilirsek gerçekleşmesi mümkün olabilecek bir durumdur.

Felsefenin ilk zincirindeki muhatabı insandır. İnsan olay üzerinde yorum yapar, bir sonuca varır, vardığı sonuç ne kadar doğrudur veya ne kadar süre için geçerlidir bunun pek bir

önemi yoktur aslında. Önemli olan sonuca ulaşmak için verilen çabada sorgulama eyleminde gizlidir. Bu yüzden farklı düşünürler aynı konu üzerinde farklı sonuca varabilirler ki bu iyi bir durumdur. Çünkü çoğumuz için felsefe için sabitlik pek mümkün olan bir durum gibi durmaz.

İşte bu noktada farklı felsefe alanları ortaya çıkabilmektedir. Siyaset felsefesi alanı ise belki de en çok sorgulanan ve güncel olaylarla bağlantısı olan felsefe alanıdır. Felsefenin en ilgi çekici alanlarından biridir. Siyaset felsefesi, sürekli yeni bilgilere ve yeni sorgulamalara karşı kapısı en fazla açık olan alan olduğu için belki de bu durum ortaya çıkmaktadır. Birçok insan gibi benim de ilgimi çektiği için bu alanda çalışma yapmayı tercih ettim.

Siyaset felsefesi içerisinde ise, birey toplum ve devlet kavramlarını bu kavramların anlamlarını, içeriklerini insanların bu kavramları nasıl konumlandıklarını incelemeye çalıştım. İnsan diğer insanlarla birlikte yaşayan iletişim kuran zaman zaman anlaşma sağlayabilen, zaman zaman da uyuşmazlık yaşayan bir varlıktır. Bu durumu bizi hayvanlardan ayıran bir olgu olarak görmekteyim. İnsanlar uyuşmazlık yaşayabilirler. Bunun nedenlerinden bazılarını; hırs, elde etme duygusu, benlik duygusu daha fazlasına ve en iyisine sahip olma isteği olarak görebiliriz.

Devlet kavramı 16. yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan siyasi birliğin her şeye hükmedebilen düzeni olarak karşımıza çıkar. Devletin temel özelliği, belirli bir toprak ve belli bir halk üzerinde güç kullanma ve denetleme yetkisi taşıyor olmasıdır. Devlet kavramı sosyal açıdan emir itaat ilişkisine dayanır.

Karşısında aşılması gereken sayısız engel varsa, devlet güçlü olmalıdır. Bir hükümdarın iki korkusu olmalıdır; biri içindeki uyruklardır, diğeri dışardaki güçlü komşulardır. İkincisine karşı iyi silahlar ve iyi dostlar sayesinde kendisini korur. Dışarıda sağlam olduğu sürece içeride de her şey yolundadır. Gücün hakim olduğu ve anarşinin sürekli tehdit ettiği bir dünya da devlet, uyumun, düzenin ve güvenliğin tek koşuludur(D'entreves 2000:200).

Yeni düzen kavramı olarak devlet, Orta Çağ'ın feodal ve zümreye dayalı karışımını giderek ortadan kaldırmaya başlar. Hukuki düşünce olarak devletin egemenliği, daha sonraki yıllarda mekan bakımından kapalı, diğer devletlere karşı kesin olarak sınırlandırılmış merkezi bir birim olarak devleti oluşturan uzun yolun ilk belirleyici adımıdır(Schmitt 2006:248).

Devletin örgütlenmek için araçları; ordusu, maliyesi ve polisidir. Hukuk ise zaman içerisinde devletin ve adaletin kullandığı yasa halini alır.

Devletin temel görevi, insan için erdemli bir yaşam hazırlamak değildir. Devlet, insanın doğal hakkını korumalıdır.

Devlet, temize çıkarmaktan çok ortadan kalkmasını istediğimiz ve böylelikle daha da güçlü görünmesine neden olduğumuz bir kurumdur(Höffe 2000:324).

Kuralların olmadığı yerde felsefe açısından doğal durum söz konusudur. Bu durumda insan istediğini yapmakta özgürdür. İnsan hem fail hem de kurban olabilir. Mutlak özgürlüğün

karşılıklı sınırlandırılmasıyla güvenlik oluşur. Özgürlükten vazgeçme durumu başka bir özgürlüğü meydana getirir. Öldürme özgürlüğünden vazgeçildiği takdirde, beden ve hayat özgürlüğü güvence altına alınır.

Siyasal düzenleme olarak devlet bir hukuki düzendir. Ama her hukuki düzen bir devlet değildir. Bir devlet olması için hukuki düzenin örgütlenme niteliğine sahip olması gerekir, yani onu oluşturan normların uygulanması için, uzmanlaşmış organlar kurması gerekir(Kelsen 2000:425-426).

Devlet iktidarı denem kavram, hukuken kurallandırılmış olmayı içerir. İktidarı uygulayan insanlardır, onlara hukuki düzen tarafından hukuk normlarını uygulamaya koyma ve iktidarı kullanma yetkisi verilir.

Genel olarak güvenlik istiyorsak, özgürlükten bir ölçüde vazgeçmemiz gerekir. Devlet yurttaşlarının güvenliğini sağlamak amacıyla özgürlüklerini kısıtlamak zorunda olduğunu dile getirir. Ayrıca demokratik bir toplumun özgürlük ve güvenlik arasındaki dengenin sağlanması gerektiği söylenmeye çalışılır. Bu denge ilişkisine bakarak liberalizmin özgürlüğü sağlama adına aslında bir güvenlik projesi çizmeye çalıştığını söyleyebilirim.

Güvenlik anlayışı mutlak egemenliğin yaratılmasındaki itici güçtür. Toplumsal sözleşme yoluyla elde edilmiş barış, fiziksel ve psikolojik açıdan geleceğe güvenle bakma anlamında hem egemene hem de tebaanın güvenliğine işaret eder. Güvensizlik hayatı çirkinleştirir, kabalaştırır ve kısaltır(Neocleous 2004:27).

Devlet kavramı siyaset felsefi tarihinin en önemli kavramlarından biridir. Bu kavrama çağlar boyunca farklı yorumlar getirilmiştir. Birbirinden farklı yorumlar olsa da çoğu filozof devletin, insanların güvenliğini sağlayabilecek bir kavram olduğunda hem fikirdir. Yazımda Hobbes ve Humboldt'un devlet hakkındaki görüşlerini ortaya koymaya çalıştım. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim. Aslında her iki filozofta devlet kavramına ihtiyaç duymaktadır. Hobbes devlet kavramını temele almak için doğal durumu ortaya koyar ve devlet olmadan doğal durumdaki savaş halinden çıkılamayacağını dile getirir. Bunula birlikte Hobbes için bu durumda güvenlik de sağlanamaz. Bu yüzden onun için devlet kavramı çok önemli bir konumdur. Diğer yandan Humboldt için de devlet kavramı insanın özgürlüğünü ve güvenliğini sağlayan kavramdır.

Ünlü düşünür Hobbes'un devlet kurulmadan önceki doğal durumunda da insanlar arasındaki hırs ve benlik duygusundan ortaya çıkan kötü durumlar ve egemen olan savaş hali Hobbes tarafından dile getirilmektedir. Belki de bu savaş durumu kimin ne kadar yetkin olduğunun ya da olabileceğinin bilinmemesinden kaynaklı ortaya çıkmıştır. Belki bu boşluk durumuna, insanların fiziksel gücüne dayalı bir çözüm getirilmeseydi güçlü olan, malı elinde bulunduran taraf olmasaydı doğa durumunda bile insanın yaşamak isteyeceği durumlar ortaya konabilirdi. Ama Hobbes doğa durumunda güçlü olanın güçsüz üzerindeki etkisini

dengeleyemediği için çıkış noktasını sözleşmeyle kurulan devlet kavramında bulmuştur. Devlet kavramıyla birlikte ortaya çıkan egemen, doğa halindeki karmaşayı, savaşı düzene kavuşturandır. Egemen tüm bunları yaparken, uyruktan kendisine karşı itaat istemektedir.

İtaat söz konusu olduğu sürece koruma vardır, itaat birince koruma da biter. Uyruk tüm haklarını egemene verir ki egemen güvenliğini sağlasın, onu tehlikelere karşı koruyabilsin. Uyruğun sahip olduğu bütün haklarını egemene vermiş olması ne derece doğru ne kadar süreyle sağlıklı bir eylem olacaktır. Bu konuda kesin bir şey söylemek çok zor. Ama Hobbes felsefesinin temelini bu kabul üzerine kurmuştur. Hobbes insana egemen ve egemenin uyruğu olarak bakmaktadır. Uyruğun egemen karşısında hiçbir söz hakkı yoktur. İnsanlar doğa durumunda eşit olsalar bile devlet kurulduktan sonra sözünün dinlenmesi gereken taraf egemendir. Ama şunu da belirtmek gerekir ki, egemen ilahi bir güç değildir.

Hobbes'un ortaya koyduğu siyaset kuramında otoritenin kaynağı artık ilahi bir güç değildir. Hobbes, o zamanlar ilahi otorite yerine halk otoritesini siyasetin temeli ve meşruiyet kaynağı olarak tanımlamak isteyenlere karşı bireyi ve bireyin iradesini merkeze alır. Böylelikle siyasetin meşruiyet kaynağı olarak herkesin herkesle yaptığı sözleşme üzerinden ulaşılan ortak rıza tanımlanmış olur, herhangi bir ilahi güç ya da halk olarak tanımlanan soyut bir kitle değildir (Dewey 1974:9).

Toplum sözleşmesi ortaklık sözleşmesidir. İnsanın topluma, tıpkı gönüllü kurulan herhangi bir ortaklığa girer gibi girdiği varsayılır(Dumont 2000:153). Buradaki toplum içine doğulan, dilini öğrendiğimiz toplum değildir. Filozofların bahsettiği sivil toplumdur. Dewey'in işaret ettiği gibi, Hobbes kendi ortak rıza teorisini ortaya koyduğu dönemde bu konu zorunlu olarak teolojinin alanına girerdi. Buna karşın Hobbes, siyaset kuramını bir teolojik kuram ya da sistem çerçevesinde değil, tersine toplum felsefesi ya da politika bilimi çerçevesinde formüle eder. Böylelikle Hobbes ortak rıza kavramının dünyevi ve bilimsel olması gerektiğini ileri sürer ve onu teolojik çerçeveden alıp, felsefi ya da bilimsel bir çerçeveye taşır. Bu nedenle Hobbes'un temellendirdiği ortak rıza kuramının, Dewey'nin aktardığı gibi, özneleri başkaldırıya teşvik ettiği ileri sürülür(Dewey 1974:10). Onun kurduğunu iddia ettiği bilim söz konusu olduğunda motif ve bağlam bakımından teolojik olduğu ileri sürülür; fakat iddiaya göre bu teolojik motif ve bağlam anti teolojik olmak içindir(Dewey 1974:11). Thornton, Hobbes'un bu yaklaşımını çağdaşlarının yaklaşımıyla da ilişkilendirerek araştırmasının yöntemsel epistemolojik açıdan sonucunu şöyle tanımlar:

Hobbes'un çağdaş eleştirmenleri, insanlara olmaları gerektiği gibi bakıyordu buna karşın Hobbes insanlara olduğu gibi bakmak istiyordu(Thornton 2005:3).

Thornton'un, çağdaşlarıinki ile karşılaştırıldığında Hobbes'un yaklaşımında gördüğü fark, Rönesans ile başlayan büyük epistemolojik devrimin kaçınılmaz bir sonucudur. Yeniçağla birlikte insan gözünü gökyüzünden yeryüzüne çevirmiştir. Hobbes Rönesans Hümanizminin

sadık takipçilerindendir. Söz konusu epistemolojik devrimi hem doğa hem de toplum ve siyaset felsefesine uyarlamıştır. Machiavelli ile başlayan bu epistemolojik dönüş, bakışın olması gerekenden olana kayması şeklinde gerçekleşmiştir(Göçmen 2015:139-140).

Machiavelli bu durumu şöyle açıklar:

Birçok kişi, kendi adına, gerçekte hiç görülmemiş ve hiç bilinmeyen cumhuriyetler ve prenslikler hayal etmiştir; kişinin nasıl yaşadığı ile nasıl yaşaması gerektiği arasında öyle büyük bir uçurum vardır ki, yapılması gereken uğruna yapılanı terk eden kişi, çok geçmeden korumasını değil, yıkımını öğrenmiş olur; çünkü her zaman iyi bir insan olmak isteyen kişi, iyi olmayan onca insan arasında kesinlikle yıkıma uğrayacaktır(Machiavelli 2014:193). Machiavelli ile Hobbes'un bakış açıları aynıdır.

Hobbes, ne muhafazakarların yaptığı gibi kökene veya geçmişe bakıp şimdiki zamanı basit bir şekilde çöküş ve çürümeye bırakır ne de idealist düşünürlerin yaptığı gibi, olması gereken olarak hayal ettiği bir durumu, mevcut olana normatif değerler sistemi olarak empoze etmeye çalışır. Tersine, o, bütün zamansallık ilişkisini tüm boyutlarıyla şimdiki zamanı ve mevcut olanı temel alarak yeni baştan kurgular. Bu Hobbes'a toplum ve siyaset felsefesini hem dünyevileştirme hem de gerçekçi epistemolojik temelde yeniden kurgulama fırsatını verir(Göçmen 2015:141).

Diğer yandan liberal anlayışın önemli filozoflarından olan Humboldt ise insana bambaşka bir açıyla bakar. Devletin ortaya çıkış nedeni her iki filozofta da güvenlik kavramına başlanmaktadır. Humboldt için de devlet, güvenliği sağlayan kavramdır. Ama onun için devlet kavramının içeriği, devletin içinde bulunan insanlara bakış açısı Hobbes'un bakış açısından çok farklıdır. Humboldt devletten önce bireye önem veren felsefesinin merkezine birey kavramını koyan bir filozoftur. Onun için insanlar kendi hayatları hakkında her kararı kendileri vermelidir. Devlet onların özel hayatına müdahale etmemelidir. İnsanların kendilerini geliştirmeye olanak sağlayacak bir koruma olarak görür.

Humboldt için, insanoğlunun gerçek amacı olgunluğu yakalayınca dek kendi güçlerini en üst limite çıkarmanın yollarını aramaktır. Bunun sağlanmasının en öncelikli ve olmazsa olmaz koşulu ise, özgürlüktür. Ancak, bununla beraber, özgürlüğün ötesinde, bireylerin kendi potansiyellerinin gelişmesi için özgürlük ile yakın bir bağ içinde bulunan diğer bir şey vardır ki, o da, koşulların değişmesinin gerekliliğidir. Monoton koşullar mevcut bulunduğu müddetçe, en özgür ve en bağımsız insan dahi, kendisini belli bir ölçüye kadar yetiştirebilir(İmga 20005:288-289).

Bireysel özgürlüklerin sağlanmasında devleti bir engel olarak gören Humbltdt, bireyin özgürlük alanının genişletilebilmesi için devlet faaliyetlerinin sınırlandırılmasını savunan kalemler içinde en eskilerdendir. Humboldt'un devletin faaliyet alanını sınırlama gerekçesini oturttuğu temel, pozitif ve negatif mutluluk kavramlarından üretilmektedir. Negatif mutluluk,

bireyin her türlü iç ve dış tehditlerden korunması yoluyla sağlanan asgari bir sınırken, pozitif mutluluk, bunun ötesine geçecek şekilde, onun fiziksel ve ruhsal her türlü iyilik hali olmaktadır(İmga 20005:289).

Bu noktada Hobbes'un düşüncesinden tamamen ayrı bir düşünce yapısına sahiptir. Onun bakış açısında devletin görevi sadece insanların güvenliğini sağlamakla sınırlıdır. Çünkü insan kendi başına güvenliğini sağlayamaz bu yüzden devlet kavramına ihtiyaç duyar. Yalnız devlet minimal düzeyde olan bir devlettir. İnsanlara karışmaya müdahale etmeye hakkı olmayan bir kavram olarak temellendirilir. Belki de devleti minimal düzeyde olacağını düşünmek öyle tasarlamak insanın birey olduğunu ve devletten ayrı hakları olduğunu hissetmesini, kendisini diğer anlayışlara göre daha özgür bir yapıda yaşadığını düşünmesine neden olacaktır.

Humboldt da Hobbes gibi devletsiz bir toplum düşünmemiş olsa da Humboldt'un anlayışı Hobbes'un anlayışından daha özgürlükçü görünmektedir. Hobbes'un doğa durumundaki insan özgür ve eşit olsa da devlet kurulduktan sonra insanlar tüm hak ve özgürlüklerini egemene verirler. Ve böylece egemene itaat etmek zorunda olan itaat ettiği sürece güvenliğini sağlanacak olan uyruk oluşur. Tabi bu uyruk da güvenliğini sağlandığı sürece itaat etmekle sorumludur. Güvensizlik durumu hakimse itaat de zorunlu değildir. Oysa Humboldt için insan için itaat ve devlete tabi olma durumu söz konusu değildir. Devlet sadece bireyi korumak için vardır ve bu sebeple ortaya çıkmıştır. Devlet insanların hayatlarına müdahale etmemelidir. Müdahalede bulunacağı alan sadece ve sadece güvenlikle sınırlıdır. Sonuç olarak iki filozofun da toplumsal yapı içerisinde devlet kurumuna ihtiyaç duyduklarını görebiliriz. Fakat Hobbes toplum içerisindeki insanlardan itaat bekler ve bu şartla onları korumaya söz verirken, Humboldt için devlet insanı sadece koruma aracıdır. Devletin müdahale etmeye hakkı yoktur.

KAYNAKLAR

- [1]. Adorno, T. –Horkheimer, M. (2012). *Yeni bir manifesto mu? Söyleşi ve politik* (Çev: A.Tunçel). 26. Ankara: DoğuBati.
- [2]. Agamben, G. (2013). *Kutsal insan egemen iktidar ve çıplak hayat* (Çev: İ. Türkmen), 131. İstanbul: Ayrıntı.
- [3]. Akal, C.B. (2000). *Devlet kuramı*, 18. Ankara: Dost
- [4]. Aşkın, Z. (2015). *Tarihe ontolojik bir bakış*. 35. Konya: Çizgi.
- [5]. Barry, N. (1989). *Modern siyaset teorisi* (Çev: Y. Şahin. M Erdoğan), 217-219. Ankara: Liberte.
- [6]. Barry, N. (2003). *Modern siyaset teorisi* (Çev: Y. Şahin. M Erdoğan), 102. Ankara: Liberte.
- [7]. Bastiat, F. (2010). *Hukuk* (Çev: Y. Aslan, A. Yayla), 18. Ankara: Liberte.
- [8]. Bauman, Z. (2003). *Yasa koyucuları ve yorumcular* (Çev: K. Atakay). 223. İstanbul: Metis.
- [9]. Berenkert, G.G. (1998). *Marx'ın özgürlük etiği* (Çev: Y. Alogan), 277. İstanbul: Ayrıntı.
- [10]. Beriş, H. E. (2014). *Egemenlik*, 138-139. İstanbul: Tezkire.
- [11]. Berktaş, F. (2010). *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla modern siyasal ideolojiler*, 51. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- [12]. Berktaş, F. (2010). *Politikanın çağrısı*, 5. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- [13]. Berlin, I. (2010). *Kirpi ve tilki* (Çev: M.Tuuncay. Z.Mertoğlu), 25-58. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- [14]. Bochenski, J. M. (2009). *Felsefe düşünmenin yolları* (Çev: K. Dinçer). Ankara: Bilgesu.
- [15]. Cevizci, A. (2010). *Felsefe sözlüğü*, 1018-1023. İstanbul: Paradigma.
- [16]. Cevizci, A. (2011). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say.
- [17]. Coşkun, S. (2014). *Siyaset felsefesi tarihi platon'dan zizek'e*, 300-304. Ankara: DoğuBati.
- [18]. Çuhadar, C. (2017). *Bazı filozofların düşüncesinde devlet kavramı*, 1.
- [19]. D'Entreves, A. P. (2000). *Devlet kavramı* (Çev: A. Çapan), 200. Ankara: Dost.
- [20]. Dewey, J. (1974). The motivation of hobbes's "political philosophy", Ross, R., Schneider, W. Waldman T. yay. Thomas hobbes in his time içinde, 9-200. University of Minesota Press.
- [21]. Dumont, L. (2000). *Bireycilik üzerine denemeler* (Çev: H. Tufan), 151-153. Ankara: Dost.
- [22]. Göçmen, D. (2015). *Thomas hobbes, leviathan ve barışçıl bir toplum perspektifi*. Konya: Çizgi.
- [23]. Gökberk, M. (2008). *Felsefe tarihi*, 254. İstanbul: Remzi.
- [24]. Gray, J. (2003). *Liberalizmin iki yüzü* (Çev: K. Değirmenci), 10-11. Ankara: Dost.
- [25]. Gray, J. (2004). *Post liberalizm* (Çev: M. Günay), 14- 125. Ankara: Dost.
- [26]. Gürbüz, A. (2014). *Filozof ve yurttaşları ve zamansal düzenleme*, 268-269. Konya: Çizgi.
- [27]. Habermas, J. (1978). *Theori und praxis, Frankfurt am Main: Shurkamp Verlag* (Çev: A.Tunçel), 103 -610. Ankara: DoğuBati.
- [28]. Habermas, J. (1992). *Theori und praxis, frankfurt am main: shurkamp verlag* (Çev: A.Tunçel). Ankara: DoğuBati.
- [29]. Heywood, A. (2013). *Siyasi ideolojiler bir giriş* (Çev: A. K. Bayram), 49-53. Ankara: Adres.

- [30]. Heywood, A. (2014). *Siyaset* (Çev:B.B.Özipek), 21-23. Ankara: Adres.
- [31]. Hobbes, T. (2007). *Yurttaşlık felsefesinin temelleri* (Çev:D. Zarakolu). İstanbul: Belge.
- [32]. Hobbes, T. (2008). *Leviathan* (Çev.S. Lim),17-18. İstanbul: YapıKredi
- [33]. Hobbes, T. (2016). *Leviathan* (Çev.S. Lim). İstanbul: YapıKredi.
- [34]. Höffe, O. (2000). *Bir şeytan halkının bile devlete ihtiyacı vardır. tabii adaletin ikilemi* (Çev.Ö Türesay), 324. Ankara: Dost
- [35]. Humboldt, W. V. (2003). *İnsanın özgürlüğü üzerine* (Çev: C. Aktan, Y. Vural), 1.Konya: Çizgi.
- [36]. Humboldt, W. V. (2004). *Devlet faaliyetinin sınırları* (Çev: B. Seçilmişoğlu). Ankara: Liberte.
- [37]. İmga, O. (2005). *Bir özgürlük filozofu olarak: Wilhelm Von Humboldt* 289-291. Ankara: Liberte.
- [38]. Kart, . B. (2015). *Bir siyaset filozofu olarak immanuel kant*, 168-169. Konya: Çizgi.
- [39]. Kelsen, H. (2000). *Saf hukuk kuramı: devlet ve hukuk özdeşliği*(Çev: C. Akal),425-426. Ankara: Dost
- [40]. Ketenci, T. (2014). *Sapkın ölüm-yaralı ölüm*,139-140. Konya: Çizgi.
- [41]. Kökler, L.- Ağaoğulları, M. A. (2000). *Kral – devlet ya da ölümlü tanrı*. 175. Ankara: İmge.
- [42]. Kuçuradi, İ. (2007). *İnsan hakları ve sorunları*, 43. - 47Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- [43]. Kulak, Ö. (2014). *Siyaset felsefesi tarihi platon'dan zizek'e*, 223-228. Ankara: DoğuBatı.
- [44]. Kuyurtar, E. (2014). *Siyaset felsefesi tarihi platon'dan zizek'e*. Ankara: DoğuBatı.
- [45]. Larry, M. P.(1983). *Freedom and authority: beyond the precepts of liberalism*, 667. Amerikan Political Science Review.
- [46]. Locke, J. (2004). *Hükümet üzerine ikinci inceleme: sivil yönetimin gerçek kökeni, boyutu, amacı üzerine bir inceleme* (Çev: F. Bakırcı), 5-7. Ankara: Babil.
- [47]. Machiavelli, N. (2014). *Prens* (Çev: K. Atakay), 68-193. İstanbul: Can Sanat.
- [48]. Mill, J.S. (1956). *Özgürlük üzerine* (Çev: O. Dostel). Ankara: Liberte.
- [49]. Monk- Hampsher, L. (2004). *Modern siyasal düşünce* (Çev: Y. Özer), 41-57. İstanbul: Say.
- [50]. Narr, W. D. (1980). *Physisch gewaltsamkeit und das monopol des staates*, 543.
- [51]. Neocleous, M. (2014). *Devleti tahayyül etmek* (Çev: A. Sarı), 9. Ankara: Notabene.
- [52]. Neocleous, M. (2014). *Güvenliğin eleştirisi* (Çev: T. Ok). Ankara: Notabene.
- [53]. Nozick, R. (2000). *Anarşi, devlet ve ütopya* (Çev: A. Oktay), 21. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- [54]. O'Neill, J. (2001). *Piyasa, etik, bilgi ve politika* (Çev: S. Kızılırmak), 38. İstanbul: Ayrıntı.
- [55]. Peffer, R. G. (2001). *Marksizm, ahlak ve toplumsal adalet* (Çev: Y. Alogan), 5. İstanbul: Ayrıntı.
- [56]. Poggi, G. (2007). *Devlet doğası, gelişimi ve geleceği* (Çev: A. Babacan), 3-28. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- [57]. Rousseau, J. J.. (1994). *Toplum sözleşmesi* (Çev: V. Günyol), 14. İstanbul: Adam.
- [58]. Rousseau, J. J.. (2013). *Toplum sözleşmesi* (Çev: V. Günyol), 31. İstanbul:İş Bankası Kültür.
- [59]. Ruby, C. (2014). *Siyaset felsefesine giriş* (Çev: A. U. Kılıç), 10. İstanbul: İletişim.
- [60]. Russell, B. (2004). *Politik idealler* (Çev: G. Zeybek), 22. İzmir: İlyas.

- [61]. Russell, B. (2010). *İktidar* (Çev: G. Zeybek), 3. İzmir: İlya.
- [62]. Ryan, A. (1955). *Liberalism*, E. Goodin ve P. Petit, der. A Companion to Concemporary Political Philosophy, 217-294. Blackwell.
- [63]. Sabine, G. (1969). *Siyasal düşünceler tarihi iki yeni çağ* (Çev: A. Sökmen), 145. Ankara: Sevinç.
- [64]. Schmitt, C. (2003). *Hobbes ve descartes'ta bir mekanizma olarak devlet* (Çev: E. Zeybekoğlu), 970. Ankara: Dost.
- [65]. Schmitt, C. (2006). *Parlementer demokrasinin krizi* (Çev: E. Zeybekoğlu), 72. Ankara Dost.
- [66]. Strauss, L. (2000). *Politika felsefesi nedir?* (Çev: H. S Zeylüt), 92-95. İstanbul: Paradigma.
- [67]. Strauss, L. (2000). *Tabii hak ve tarih* (Çev: O. Erözden), 35. Ankara: Dost.
- [68]. Şahin, S. (2014). *Haklar temelinde vatandaşlık anlayışı*, 293. Konya: Çizgi.
- [69]. Tawney, R. H. (1938). *Eşitlik* (Çev: M.Tuuncay. Z.Mertoğlu), 55. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- [70]. Terray, E. (2000). *Devlet, raslantı ve zorunluluk* (Çev: G. Sarı), 101. Ankara: Dost.
- [71]. Thornton, H., State of nature or eden?, 121. *The University of Rochester Press, Rochester* 2005.
- [72]. Touraine, A. (2004). *Demokrasi nedir?* (Çev: O. Kunal). İstanbul: YapıKredi.
- [73]. Tutumlu, M. A. (2014). *Psikolojik, felsefi ve hukuki bir fenomen olarak adalet inancı*. Konya: Çizgi.
- [74]. Tutumlu, M. A. (2015). *Felsefenin hukukçulara çağrısı*. 98. Konya: Çizgi.
- [75]. Uygur, N. (1984). *Felsefenin çağrısı*, 28-51. İstanbul: Remzi.
- [76]. Warrender, H.(1992). "Hobbes conception of morality" Hobbes, 352. Ed. By John Dunn and Ian Haris.Chaltenham; Edward Elgar Pub.
- [77]. Yayla, A. (2003). *Pratikteki açmazlarıyla liberalizm ve liberal düşünce topluluğu*, 2. Ankara: Liberte.
- [78]. Yayla, A. (2015). *Liberalizm*, 202. Ankara: Liberte.
- [79]. Yıldırım, K. (2013). *Marksist devlet tartışmalarına althusseryen bir not: Devletin Sert Çekirdeği*. 61 Ankara: Phoenix
- [80]. Zarakolu, C. D.. (2013). *Thomas hobbes'un siyaset felsefesi*. 164 İstanbul: Belge.
- [81]. Zeylüt, S. (2010). *Dört adalı hobbes-locke- berkeley- hume*, 34. Ankara: DoğuBatı.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Özden Gökçen ERDOST

E-mail : gokcen_erdost@hotmail.com

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/ Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Felsefe	Mersin Üniversitesi	2011 - 2015
Yüksek Lisans	Felsefe	Mersin Üniversitesi	2015 - 2019